

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Simon Vajdič

Procesi evropeizacije v Srbiji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Simon Vajdič

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Procesi evropeizacije v Srbiji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

Tadeji, staršem in vsem, ki mi stojijo ob strani.

Procesi evropeizacije v Srbiji

Evropska unija si na področju Zahodnega Balkana, ki ga sestavljajo države na Balkanu, ki še niso članice Unije, želi vzpostaviti stabilnost. Zaradi tega ji je v interesu in si prizadeva za vzpostavitev demokracije in tržnega gospodarstva v teh državah. S tem namenom so vse države, vključno s Srbijo, podvržene procesom evropeizacije. Le-ta poteka na različnih področjih, v primeru Srbije pa je njen glavni cilj članstvo Srbije v EU. Za vse države Zahodnega Balkana Evropska unija uporablja strategijo postopnega približevanja s postavljanjem novih pogojev.

Po razpadu nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije je bil v Srbiji izvoljen ter je zavladal Miloševićev režim, katerega glavni akter, Slobodan Milošević, je izšel iz predhodne, socialistične garniture. Diplomsko delo se ukvarja z načinom, na katerega Srbija lahko postane članica Unije ter s pogoji, ki jih mora izpolnjevati. Pri tem delo preučuje in analizira predvsem tri glavne omejitve, ki so povzročili zastoj v procesu evropeizacije; že omenjeni Miloševićev režim, nesodelovanje z Mednarodnim sodiščem za vojne zločine na področju nekdanje Jugoslavije ter vprašanje Kosova.

Ključne besede: Srbija, evropeizacija, širitev EU, Mednarodno kazensko sodišče za področje nekdanje Jugoslavije, Kosovo.

The process of Europeanization in Serbia

European Union is striving to establish stability in the region of Western Balkan, which consists of countries, non-members of the European Union. Therefore it is in her interest to establish democracy and liberal market in these countries. With this purpose, all the countries from the regions are subjected to the processes of Europeanization. It is happening at various fields, and in the case of Serbia its ultimate goal is a full membership in the European Union. The European Union is using the strategy of gradual convergence by setting brand new conditions.

After the break-up of former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, it was Milošević, who was elected and whose regime prevailed. The main actor of the regime, Slobodan Milošević was the successor from the previous, socialistic governing party. This work deals with ways, how Serbia can become Full European Union's member and with conditions that needs to be met. The work studies and analysis mainly three most important limitations, which resulted in the deadlock in the process of Europeanization, namely already mentioned Milošević's regime, non-cooperation with International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the question or status of Kosovo.

Key-words: Serbia, europeanization, EU enlargement, International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Kosovo.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	7
1.1 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	9
1.1.1 Predmet in cilj diplomskega dela.....	9
1.1.2 Hipoteza.....	9
1.1.3 Uporabljena metodologija.....	9
1.1.4 Struktura diplomskega dela.....	10
2 OPREDELITEV PROCES EVROPEIZACIJE.....	12
2.1 DEFINICIJA EVROPEIZACIJE.....	12
2.2 PODROČJA EVROPEIZACIJE.....	15
2.3 ŠIRITEV EVROPSKE UNIJE.....	16
2.3.1 Pogojevanje članstva.....	19
3 PRIBLIŽEVANJE SRBIJE EU.....	25
3.1 ZGODOVINSKI PREGLED.....	25
3.1.1 Razpad Jugoslavije – konec sanj o veliki Srbiji.....	25
3.2 EVROPSKA POT V DRŽAVAH NA ZAHODNEM BALKANU.....	30
3.3 SRBIJA NA EVROPSKI POTI.....	32
4 PROBLEMATIČNA VPRAŠANJA IN ODPRTE TEME.....	39
4.1 MILOŠEVIČEV REŽIM.....	39
4.2 SODELOVANJE Z MKSJ.....	40
4.3 STATUS KOSOVA.....	43
5 SKLEP.....	48
6 LITERATURA	50

KAZALO TABEL

TABELA 2.1: PODROČJA EVROPEIZACIJE	16
TABELA 2.2: TEMELJNI ELEMENTI UREDITVE ŠIRITVE	19
TABELA 3.1: PARLAMENTARNE VOLITVE V NARODNO SKUPŠČINO SRBIJE TER REZULTATI VOLITEV	26
TABELA 3.2 PREDSEDNIŠKE VOLITVE V SRBIJI TER REZULTATI VOLITEV	27
TABELA 3.3: POGOJEVANJE ČLANSTVA	32

Seznam kratic

ČG	Črna gora
DOS	Demokratska opozicija Srbije
EU	Evropska unija
MKSJ	Mednarodno kazensko sodišče za področje nekdanje Jugoslavije
(O)ZN	(Organizacija) združenih narodov
SČG	Srbija in Črna gora
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SPS	Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum
UNMIK	Misija Združenih narodov na Kosovo
VS ZN	Varnostni svet Združenih narodov
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

1 UVOD

Po zadnji širitvi leta 2007, ko sta se Evropski uniji (v nadaljevanju EU) pridružili Bolgarija in Romunija in sta tako zaključili krog sedemindvajsetih evropskih držav, združenih v Unijo, se EU obrača naprej, proti državam na Balkanu, še vedno pa je odprt tudi pogajalski in pridružitveni postopek za Turčijo. Države, ki so nastale iz nekdanjih republik Jugoslavije, so ravno tako kot Slovenija, ki se je EU sicer pridružila že 2004, ter ostale Srednje in Vzhodnoevropske države, razen Malte in Cipra, ki so se EU pridružile 2004, posocialistične države. Vendar pa njihov zaostanek pri vključevanju v EU, v primerjavi z drugimi posocialističnimi državami, ki so bile del širitve leta 2004 in 2007, izhaja predvsem iz jugoslovanske vojne v devetdesetih letih dvajsetega stoletja, po razpadu Jugoslavije, ter njenih posledic za vse države iz regije, ki so bile intenzivneje vpletene vanjo.

EU si predvsem želi stabilnosti v regiji, saj je »balkanski kotel« v preteklosti že večkrat predstavljal vir vojne, nemirov ter bil tudi prizorišče zadnje evropske vojne, vojne na Balkanu v devetdesetih letih 20. stoletja, kot omenjeno zgoraj. S tem so povezane tudi nekatere zahteve oziroma pogoji, ki jih morajo države izpolniti, preden lahko postanejo kandidatke ter nato polnopravne članice EU.

EU Srbijo vidi kot pomembno oziroma eno izmed ključnih akterk v regiji, ki lahko bistveno vpliva na mir in stabilnost v regiji. Srbija je izmed nekdanjih jugoslovanskih republik posebna zaradi več razlogov:

- V nekdanji Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (v nadaljevanju SFRJ, prav tako pa tudi termin Jugoslavija predstavlja SFRJ) je bil Beograd – glavno mesto Socialistične republike Srbije – tudi prestolnica celotne SFRJ, zato je možno predvidevati, da je bil ponos prebivalcev takratne Socialistične republike Srbije najbolj prizadet ter da so razpad Jugoslavije kot poraz Srbi čutili v največji možni meri. Tudi zaradi prestolnice SFRJ, ki se je geografsko nahajala v njihovi republiki so verjetno Srbi čutili nekoliko večjo pripadnost Jugoslaviji.
- Izhajajoč iz poistovetenja Srbov z Jugoslavijo izhaja naslednja posebnost Srbije. In sicer so bili v večini nekdanjih socialističnih republik njihovi prebivalci navdušeni

nad odcepitvijo od Jugoslavije ter nastankom nove, neodvisne države, saj so zanjo tudi aktivno prizadevali. Na plebiscitu za samostojno Slovenijo, ki je potekal 23. decembra 1990, se je 95 odstotkov vseh udeleženi ter 88,5 odstotkov vseh volivcev odločilo za samostojno državo. Srbi si razpada SFRJ niso želeli in ga posledično tudi niso bili veseli, z dejanji in ukrepi pa so poskušali preprečiti osamosvojitve. Kot dokončni datum konca SFRJ je opredeljen 27. april 1992, ko je bila iz preostanka nekdanjih jugoslovanskih republik (Črne Gore in Srbije, ki je vključevala tudi Avtonomni pokrajini Kosovo in Vojvodino) ustanovljena Zvezna republika Jugoslavija (v nadaljevanju ZRJ), ki sta jo sestavljali Srbija in Črna Gora (v nadaljevanju tudi SČG).

- V letih po razpadu Jugoslavije je bila Zvezna republika Jugoslavija edina izmed držav, ki so nastale na pogorišču SFRJ, ki je doživela nadaljnji razpad njenega ozemlja na več neodvisnih držav. Najprej se je ZRJ leta 2003 preoblikovala v Državno skupnost Srbije in Črne gore, slednja pa se je na podlagi ustavnih možnosti leta 2006 osamosvojila ter postala samostojna ter neodvisna država Črna Gora, s čimer je Srbija postala naslednica Državne skupnosti SČG. Poleg tega razpada pa so Srbi doživeli še bolj, nemara celo najbolj bolečo izgubo, razglasitev samostojnosti avtonomne pokrajine Kosovo 12. februarja 2008, s priznavanjem katere imajo še danes velike probleme. Kosovo je bil z resolucijo Varnostnega sveta Organizacije Združenih Narodov (v nadaljevanju VS OZN) št. 1244 leta 1999 opredeljen kot mednarodni protektorat, ki ga upravlja UNMIK, Misija Združenih narodov na Kosovo. S tem je Srbija še dodatno izgubila del svojega ozemlja, proti svoji volji. Nekdanja Avtonomna pokrajina Vojvodina ostaja srbsko ozemlje.
- V Srbiji se je po razpadu SFRJ iz starih struktur razvila močna stranka s Slobodanom Miloševićem na čelu, ki je imela še vedno veliko politično moč ter podporo javnosti tudi po Miloševićevi smrti oziroma po koncu Miloševićevega režima.

Vse te posebnosti do neke mere vplivajo na pot približevanja in vstopanja Srbije v EU, na njen proces evropeizacije torej, pri čemer ti elementi v veliki meri predstavljajo ovire v tem procesu.

1.1 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

1.1.1 Predmet in cilj diplomskega dela

Na podlagi zgoraj napisanega želim s tem diplomskim delom preučiti predvsem pot približevanja Srbije EU, torej njeno evropsko pot, ki se mi zdi zanimiva predvsem zaradi dveh dejstev. EU Srbijo vidi kot ključnega akterja v regiji Zahodnega Balkana in ima zaradi tega interes, da država čim hitreje in v največji možni meri sprejeme evropsko pot. Na drugi strani pa je Srbija ubrala svoj tempo evropske poti oziroma približevanja EU, pri čemer kljub temu Srbija kot pravo in edino perspektivno v prihodnosti prepoznava in priznava le evropsko perspektivno. Ob tem pa je sploh pomemben širši kontekst regije, ki jo Evropska unija obravnava kot »najmanj stabilno področje Evrope« (Alendar 2011, 37).

Cilj diplomskega dela je tako identificirati potek evropeizacije v Srbiji predvsem v smislu v kakšni ter kolikšni meri se je že izvedla. Poleg tega je cilj naloge tudi natančneje opredeliti posamezne teme, ki so še posebno pomembne v procesu evropeizacije za Srbijo. To je teme, ki pozitivno ali negativno vplivajo na približevanje Srbije Evropski uniji.

1.1.2 Hipoteza

Srbije si že dalj časa prizadeva za pridobitev statusa kandidatke za EU članico, v primerjavi z drugimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami pa je v svojem procesu približevanja EU počasnejša, zato je moja hipoteza:

H1: Srbijo na njeni poti v EU oziroma v procesu evropeizacije ovira predvsem močan nacionalizem, ki je bil v preteklosti močno prisoten tako v vladajoči eliti kot tudi v ljudstvu.

1.1.3 Uporabljene metode

Za kvalitativno opredelitev procesa evropeizacije v Srbiji bodo uporabljene tri glavne metode, ki se medsebojno prepletajo tekom celotnega dela. Zgodovinska analiza ter opisna metoda je predvsem uporabljena v delu, kjer je podan opis zgodovinskega razvoja Srbije ter v delu, ki opisuje evropeizacijo. Sicer pa je zgodovinska analiza in opisna metoda uporabljena povsod, kjer se vsebina nanaša na zgodovino. Metoda analize in vrednotenja

primarnih virov bo uporabljena pri analizi vseh dokumentov Evropske unije (formalni dokumenti in pravni viri EU), ki so večinoma na temo sodelovanja EU in Srbije, njenega napredka v procesu približevanja ter na splošno o napredku pri širitvi EU za Jugovzhodno Evropo oziroma Zahodni Balkan. Poleg primarnih bom analiziral ter interpretiral tudi sekundarne vire, ki jih bom uporabil predvsem za pregled osnovnih teoretskih konceptov ter za postavljanje teoretičnega okvira analize. Kot sekundarni viri bo uporabljena predvsem strokovna monografija ter strokovni članki avtorjev, ki so se tudi sami na svoj način ukvarjali z evroepizacijo Srbije ali Zahodnega Balkana ter s širitvijo EU na splošno. Poleg tega pa bodo pomemben sekundarni vir tudi elektronski oziroma spletni viri, predvsem EU institucij ter (mednarodnih) institucij in organizacij v Srbiji. Med spletnimi viri bodo uporabljeni tudi elektronski članki v časopisih oziroma na medijskih spletnih straneh.

Zaradi metodoloških težav pri raziskovanju vloge in odziva srbske javnosti na proces približevanja EU, kjer je bilo predvideno opraviti intervjuje, za katere se je izkazalo, da jih je izjemno težko pridobiti, se je nekoliko spremenilo tudi vsebinsko težišče dela. Pri pridobivanju intervjuje je postalo očitno, da imajo tako posamezniki kot institucije probleme oziroma nelagodje za komentiranje vloge in vpliva srbske javnosti v procesu približevanja EU. Zato je bil predmet tega dela usmerjen predvsem na procese evroepizacije, s poudarkom na podrobnejši analizi pomembnejših tem oziroma političnih področij.

Tema diplomskega dela je zelo aktualna in se aktivno dogaja v tem trenutku. Ta aktualnost obravnavane tematike in s tem tudi stalno spreminjanje dosežkov v procesu približevanja EU je glavna pomanjkljivost tega dela, saj bo hitro postalo neaktualno. Bo pa nudilo podroben pregled srbskega približevanja EU do sredine leta 2011 ter analizo ključnih vprašanj oziroma tematik. Iz aktualnosti tematike pa izhaja njena druga pomanjkljivost, in sicer pomanjkanje strokovnega gradiva o obravnavani temi.

1.1.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo sestavljajo trije glavni deli, in sicer uvod, jedro in zaključek, pri čemer je jedro sestavlja več različnih poglavij.

V uvodu bom predstavil relevantnost obravnavane tematike, hipotezo ter uporabljeno metodologijo. V jedro se bom posvetil predvsem trem vsebinskim sklopom, konceptu evropeizacije in procesom širitve EU, zgodovinskemu razvoju Srbije s političnega vidika, ki je zanimiv za obravnavano tematiko ter v časovnem razdobju, ji je relevantno za obravnavano tematiko ter procesu evropeizacije Srbije. V zaključku bom ocenil proces evropeizacije Srbije ter preveril hipotezo, ki sem jo postavil v uvodu, ter podal lastne ugotovitve.

2 OPREDELITEV PROCESA EVROPEIZACIJE

2.1 DEFINICIJA EVROPEIZACIJE

Evropeizacija je razmeroma nov pojav, ki je postal deležen akademskega raziskovanja ter s tem podrobnejših analiz v osemdesetih ter nato še intenzivneje v devetdesetih letih dvajsetega stoletja. Koncept evropeizacije se je razvijal z vse večjo povezanostjo in (medsebojnim) vplivom nacionalnih držav z oziroma med nacionalnimi strukturami in Evropsko skupnostjo ter nato Evropsko unijo. V politološki literaturi ni moč najti enotne opredelitve evropeizacije, temveč je ta opredeljena različno in brez jasnih meja (Fink-Hafner in Lajh 2005, 18). V skladu s tem obstaja več različnih definicij, ki opisujejo evropeizacijo na sorodne, a hkrati tudi raznolike načine, predvsem v odvisnosti obsega področij, ki so upoštevani pri definiciji.

Fink-Hafnerjeva in Lajh (2005, 18-32) sta zbrala in primerjalno ocenila različne obstoječe definicije evropeizacije, ki so opredeljene v nadaljevanju. Za začetek naj naveden negativno definicijo evropeizacije, in sicer Grabbejeva meni, da evropeizacija predvsem ni teorija evropskih integracij oziroma, v primeru držav pristopnic, teorija politike širitve EU. Grabbejeva tudi meni, da morata biti politika širitve ter evropeizacija ločeni na konceptualni ravni. Börzelova meni, da se evropeizacija predvsem osredotoča na učinke evropskih povezovalnih procesov in ne na teorije teh povezovalnih procesov. Evropeizacijo opredeljuje kot proces v katerem nacionalna javnopolitična področja vedno bolj postajajo podvržena procesu oblikovanja skupnih evropskih politik. Evropske integracije so zato zatorej predpogoj obstoja koncepta evropeizacije, meni Börzelova. Radaelli prav tako opozarja, da je treba koncept evropeizacije ločevati od konvergence, to je približevanja in harmonizacije. Proces evropeizacije namreč ni enak konvergenci, je pa slednja lahko posledica evropeizacije (Fink-Hafner in Lajh 2005, 18-19). Na podlagi teh opredelitev postaja jasno, da je proces evropeizacije širok, ter da ne rezultira nujno v priključitvi ali članstvu nacionalne strukture v evropski. Hkrati pa ta proces poteka tudi v državah članicah EU. Sploh pa ni proces omejen le na evropeizacijo v povezavi z Evropsko unijo, pač pa se lahko odvija tudi v povezavi z drugimi evropskimi institucijami

(npr. Svet Evrope). Evropeizacija tudi » ne sovпада nujno s harmonizacijo, temveč dopušča tudi nekaj prostora za raznolikost« (Fink-Hafner in Lajh 2005, 19).

Kaj torej zaznamuje pojem evropeizacija? Večina politoloških opredelitev jo vidi kot kompleksen in mnogorazsežnosten proces (Fink-Hafner in Lajh 2005, 19). Buller in Gamble sta jo opredelila kot situacijo, v kateri različne oblike evropske vladavine/vladanja spreminjajo večznačne vidike nacionalnih politik (Fink-Hafner in Lajh 2005, 19). Olsen pa evropeizacijo opredeljuje precej široko in identificira pet možnih uporab: a) spremembe v teritorialnih mejah; b) oblikovanje in razvoj političnih ustanov na ravni EU; c) izvoz načina vladanja EU onkraj evropskih meja; d) politični projekt, ki je v podporo izgradnji združene in politično močne Evrope; e) prodiranje ustanov EU in postopkov odločanja v nacionalne in subnacionalne sisteme vladavine (Fink-Hafner in Lajh 2005, 19). Na drugi strani pa Hix in Goetz (Fink-Hafner in Lajh 2005, 19) podajata precej minimalistično opredelitev, kot »proces sprememb v nacionalnih institucionalnih in javnopolitičnih praksah, ki so posledica evropskega povezovanja«. Maurer in drugi pa v svoji definiciji v središče postavi javnopolitične igralce ter jo opredeljuje kot proces, v katerem vladni, parlamentarni in nevladni javnopolitični igralci preusmerijo svojo pozornost na bruseljsko areno odločanja, vključijo svoje vire in investirajo svoj čas (Fink-Hafner in Lajh 2005, 19).

Kot najbolj primerni definiciji pa Fink-Hafner navaja Ladrechovo (1994) in predvsem Radaellijevo (2003) definicijo. Ladrech je koncept evropeizacije opredelil kot »inkrementalen proces, ki določa smer in obliko politike (politics) do stopnje, ko (javno)politična in ekonomska dinamika ES/EU postane del organizacijske logike nacionalnega političnega sistema in oblikovanja politik na nacionalni ravni«. Na podlagi te opredelitve pa je Radaelli opisal, da se koncept evropeizacije nanaša na »proces:

a) konstrukcije,

b) razpršitve in

c) institucionalizacije

...formalnih in neformalnih pravil, postopkov, javnopolitičnih paradigem in slogov, načinov sprejemanja odločitev ter deljenja prepričanj, norm in vrednot, ki so prvenstveno opredeljene in utrjene na ravni EU in nato vpeljane v logiko nacionalnega diskurza, identitet, političnih struktur in javnih politik« (Fink-Hafner in Lajh 2005, 19-20).

Predvsem slednji dve definiciji opredeljujeta evropeizacijo kot proces od zgoraj navzdol (*top-down*)¹, to je vpliv nadnacionalne ravni na (sub)nacionalne institucionalne strukture, procese in javne politike, vendar pa ga nekateri avtorji obravnavajo tudi širše, od spodaj navzgor (*bottom-up*), ki je opredeljen kot povezovanje držav v nadnacionalno tvorbo v nastajanju (EU) in se osredotoči na razvoj političnih ustanov in vladnih zmogljivosti na nadnacionalni ravni² (Fink-Hafner in Lajh 2005, 20).

Trije mehanizmi evropeizacije (Knill in Lehmkühl v Fink-Hafner in Lajh 2005, 25-26):

1. Pozitivna integracija – neposreden pritisk po institucionalnih spremembah oziroma prilagoditvah. Ta mehanizem ima najbolj eksplicitno obliko, saj državam članicam oziroma pristopnicam predpisuje konkretne institucionalne rešitve oziroma zahteve.
2. Negativna integracija – ta mehanizem nastopa bolj v implicitni obliki in lahko vpliva na spreminjanje nacionalnih pravil igre na posameznem javnopolitičnem področju. Ta mehanizem naj bi bil vpet v okviru (pre)razporeditve moči in virov med (sub)nacionalnimi javnopolitičnimi igralci.
3. Okvirna integracija – tretji mehanizem se kaže v najšibkejši obliki, saj niti ne predpisuje konkretnih institucionalnih zahtev, niti ne prilagaja institucionalnega konteksta strateški interakciji. Okvirna integracija vpliva na (sub)nacionalno ureditev praviloma posredno, s spreminjanjem vrednot, prepričanj in pričakovanj pri (sub)nacionalnih javnopolitičnih igralcih. To lahko privede do spreminjanja preferenc javnopolitičnih igralcev in posledično morebiti do ustreznih institucionalnih prilagoditev. V tem primeru vpliv evropeizacije primarno temelji na kognitivni logiki.

Lodge pa govori o različnih možnih učinkih evropeizacije (Lodge v Fink-Hafner in Lajh 2005, 26): a) ohranitev prejšnjega sistema, ko ni mogoče zaznati znatnih sprememb, saj so se novosti integrirale znotraj uveljavljenih javnopolitičnih vzorcev, oziroma je prišlo do zavrnitve novih zahtev oziroma sprememb; b) prilagoditev ozirom delno inženirstvo, to so spremembe prvega reda, ki ne posegajo v jedro javne politike, temveč dodajajo nove razsežnosti veljavnemu sistemu; c) transformacija oziroma javnopolitična sprememba drugega reda, ki spreminja institucionalno ureditev v jedru javne politike.

---

¹ Agh ga opiše tudi kot nacionalno evropeizacijo (Fink Hafner in Lajh 2005, 20).

² Transnacionalna evropeizacija (Fink Hafner in Lajh 2005, 20).

Z institucionalnega vidika pa sta do podobne opredelitve učinkov evropeizacije prišla tudi Bulmer in Burch (Fink-Hafner in Lajh 2005, 26): a) inkrementalne spremembe, ki zajemajo prilagajanje starih institucij ne pa ustanavljanje novih (prilagajanje ustaljenih in stabilnih družb pod pritiski zunanjih in notranjih dejavnikov); b) radikalne spremembe, ki zajemajo globlje sistemske transformacije, skupaj z ustanavljanjem novih ustanov; c) inkrementalno-transformacijske spremembe, ko se postopne spremembe tako zelo nakopičijo, da je njihov učinek očiten in kvalitativno drugačen od začetne stopnje.

Tudi Radaelli je podobno skušal določiti različne možne učinke oziroma rezultate kot posledico vplivov procesa evropeizacije, pri čemer je dodal še en, četrti element, in sicer: inercija (inertia), absorpcija (absorbtion), transformacij (transformation) in zmanjševanje evropeizacije (retrenchment) (Fink-Hafner in Lajh 2005, 26).

Javnopolitična omrežja naj bi (pod vplivom procesa evropeizacije) predvsem spreminjala logiko sprejemanja odločitev (od hierarhičnosti h koordinaciji), krepila posvetovalno politiko ter omogočala prerazdelitev virov in moči med raznovrstnimi javnopolitičnimi igralci, pri čemer so te ugotovitve zanimive tudi za predpostavke o vzorcih prilagajanja javnopolitičnih igralcev na posameznih javnopolitičnih področjih (Fink-Hafner in Lajh 2005, 27).

2.2 PODROČJA EVROPEIZACIJE

Glavna delitev na področja, na kateri poteka oziroma se odvija proces evropeizacije se delijo glede na tri osnovna politološka področja: *polity*, *politics* in *policy*.

Avtorji v posamezna področja evropeizacije uvrščajo naslednje strukturne elemente nekega političnega sistema, kot je razvidno v tabeli 2.1:

Tabela 2.1: **Področja evropeizacije**

PODROČJA EVROPEIZACIJE		
Javne politike (policy)	Politike – procesi (politics)	Ustanove političnega sistema (polity)
Standardi Instrumenti Pristopi k reševanju problemov Norme in diskurz	Oblikovanje interesov Združevanje interesov Predstavljanje interesov Javni diskurzi	Politične institucije Odnosi med ministrstvi Sodne strukture Javna uprava Tradicija države Ekonomске institucije Odnosi med državo in družbo Kolektivna identiteta

Vir: Radaelli v Featherstone in Radaelli (2003); Fink Hafner in Lajh (2005).

2.3 ŠIRITEV EVROPSKE UNIJE

Končni, ultimativni cilj evropeizacije nacionalni držav je v večini primerov, nedvomno pa v primeru Srbije (kot tudi drugih držav JVE), vstop v EU. Poleg evropeizacije ter demokratizacije države, je pri doseganju tega cilja pomemben tudi proces širitve EU ter določila, ki izhajajo iz tega procesa.

Določila v povezavi s širitvijo EU so zapisana v ustanovitvenih pogodba Evropske skupnosti za premog in jeklo, Evropske gospodarske skupnosti, Euratoma, v Enotni evropski listini, Pogodbi o ustanovitvi EU ter v Amsterdamski pogodbi. Vendar pa je »že v prvi širitvi postalo jasno, da obstaja razlika med načinom širitve, predpisanim v ustanovitvenih pogodbah ter njihovih dopolnitvah, in med širitveno prakso« (Mehikić in Šabič 2008, 32).

Pridruževanje EU je dolg in zahteven postopek. Uradni začetek je ob predložitvi prošnje za članstvo, čeprav je ta običajno posledica že dobro razvitih dvostranskih odnosov države z EU. Po veljavni prošnji za članstvo se začnejo ocenjevalni postopki EU, ki se lahko končajo s povabilom državi, naj postane članica. Hitrost postopka je odvisna zgolj od napredka posamezne države na poti k skupnim ciljem. Prošnja države, ki se želi pridružiti EU, se predloži Svetu. Evropska komisija pripravi uradno mnenje o državi prosilki, Svet pa

odloči, ali bo sprejel prošnjo. Ko Svet soglasno odloči o pogajalskih pooblastilih, se lahko uradno začnejo pogajanja med kandidatko in državami članicami. Vendar to ni nekaj samoumevnega – država prosilka mora pred začetkom pogajanj izpolnjevati temeljne pogoje. V skladu s temi pogoji, t.i. kopenhagenskimi merili, ki jih je decembra 1993 opredelil Evropski svet na zasedanju v Kopenhagenu, mora država kandidatka imeti:

- stabilne institucije, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, spoštovanje človekovih pravic in zaščito manjšin;
- delujoče tržno gospodarstvo ter sposobnost spopadanja s pritiski konkurence in tržnimi silami, ki delujejo v EU;
- sposobnost prevzema obveznosti članstva, zlasti upoštevanje ciljev politične, ekonomske in monetarne unije.

Leta 1995 so države članice na zasedanju Evropskega sveta v Madridu še določile, da mora biti država kandidatka sposobna izvajati predpise in postopke EU. Pristop od države kandidatke zahteva tudi prilagoditev njene upravne strukture. Prenos zakonodaje EU v nacionalno zakonodajo je seveda pomemben, še pomembneje pa je, da država kandidatka z ustreznimi upravnimi in pravosodnimi strukturami to zakonodajo tudi učinkovito izvaja in uveljavlja. To je eden od osnovnih pogojev za medsebojno zaupanje, ki je potrebno za članstvo v EU. Poleg tega mora biti tudi EU sposobna vključiti nove članice: zagotoviti mora učinkovitost in zanesljivost svojih institucij in postopkov odločanja; po širitvi mora biti še naprej sposobna razvijati in izvajati skupne politike na vseh področjih; prav tako mora biti sposobna še naprej vzdržno financirati svoje politike (Evropska komisija - Širitev).

Zakonitosti širitve EU je prvi opredelil Preston, in sicer s klasično metodo širitve:

- (1) Države prosilke morajo prevzeti pravni red v celoti (trajne izjeme so dovoljene le za polnopravne članice);
- (2) Pristopna pogajanja so v celoti osredotočena na praktična vprašanja prosilk glede prevzema pravnega reda;
- (3) Problemi, ki izvirajo iz razširjene Skupnosti se rešujejo prek oblikovanja novih političnih instrumentov in ne s preoblikovanjem obstoječih;
- (4) Nove članice so vključene v strukture Skupnosti, lahko tudi z opredelitvijo časovnega obdobja za morebitne prilagoditve, vendar z zavezo o temeljitem pregledu pravnega reda EU po širitvi;
- (5) Skupnost daje prednost pogajanjem s tesno povezanimi skupinami držav in

(6) Obstoječe države članice v širitvenem procesu sledijo svojim interesom in kolektivno eksternalizirajo svoje notranje probleme (Preston v Mehikić in Šabič 2008, 39).

S to opredelitvijo je nanizal značilnosti, ki se dogajajo ob vsaki širitvi EU.

EU je svoje članstvo povečala že petkrat, in sicer:

- 1. širitev leta 1973 na Veliko Britanijo, Dansko in Irsko;
- 2. širitev leta 1981 na Grčijo, Portugalsko in Španijo;
- 3. širitev leta 1995 na Avstrijo, Finsko in Švedsko;
- 4. širitev leta 2004, ki je bila najobsežnejša kar se tiče števila držav, na Ciper, Malto, Poljsko, Madžarsko, Češko, Slovaško, Litvo, Latvijo, Estonijo in Slovenijo ter
- 5. širitev leta 2007 na Romunijo in Bolgarijo.

Vsaka širitev je sledila izkušnjam predhodne širitve, kar je še povečalo razkorak med širitveno prakso in določili pogodb (Mehikić in Šabič, 2008, 33). »Zgodovina širitve EU kaže, da vsaka faza vključi vse predhodne (splošne) pogoje za članstvo in doda nove, hkrati pa se veča tudi število specifičnih pogojev za posamezne države in posamezne faze približevanja EU. Za širitev na države Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) so bili prvič oblikovani ekonomski pogoji, razširili so se na področju političnega dialoga in vsebujejo tudi dodatne specifične pogoje, ki se nanašajo na financiranje posameznih večjih projektov. Povečuje se število akterjev, ki so vključeni v proces oblikovanja pogojevanja in število akterjev, na katere se pogojevanje nanaša. V proces je čedalje bolj vključena javnost in različne ravni oblasti: nacionalna, regionalna in lokalna« (Mehikić in Šabič 2008, 17).

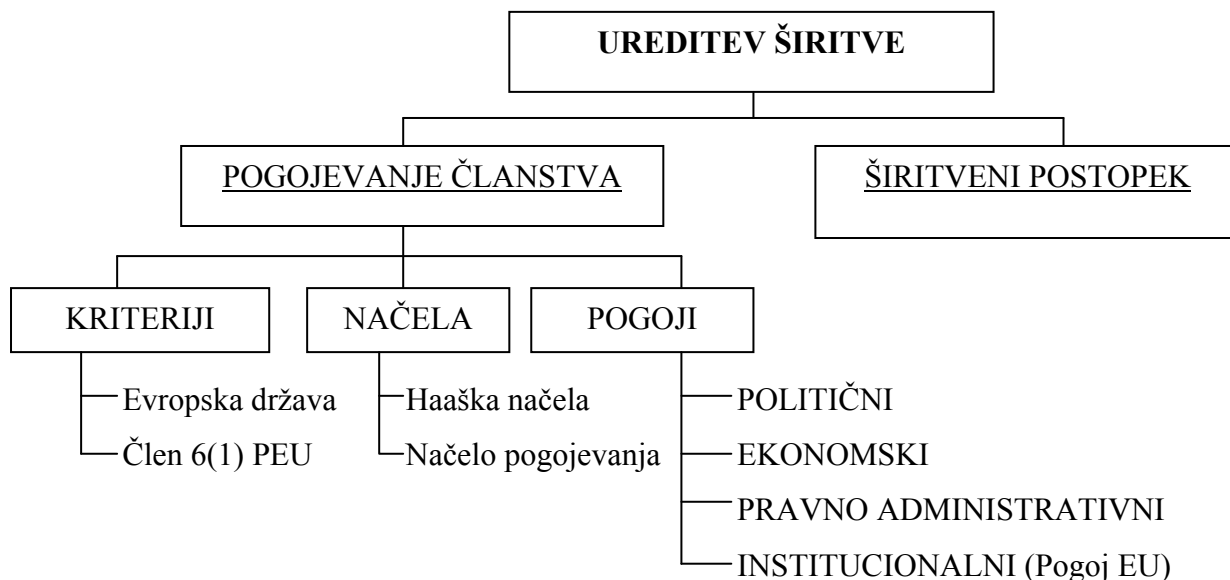
Poleg glavnih načel in pogojev, ki jih morajo države prosilke izpolniti za oddajo prošnje, so obvezni, nadaljnji koraki naslednji:

- pridobitev statusa kandidatke,
- začetek pristopnih pogajanj in
- podpis pristopne pogodbe.

Države članice morajo izpolniti prenekatero zahtevo, da jim je naprej dodeljen status kandidatke, nato pa dodatno še prenekatero zahtevo za pridobitev polnopravnega statusa

članice. Pogojevanje članstva skupaj s širitvenim postopkom predstavlja širše področje pravne ureditve širitve (angl. *enlargement regulation*) (Kochenov v Mehikić in Šabič 2008, 37).

Tabela 2.2: **Temeljni elementi ureditve širitve**

Vir: Mehikić in Šabič (2008).

2.3.1 Pogojevanje članstva

Širitev EU torej sestavljata dva procesa, pogojevanje članstva ter širitveni postopek. Tabela 2.2 prikazuje kaj vse sestavlja pogojevanje članstva, na katerega se bomo najprej osredotočili. Država mora namreč najprej pridobiti primeren status kandidatke, da se lahko začne širitveni postopek. Pogojevanje članstva torej sestavljajo širitveni kriteriji, širitvena načela ter širitveni pogoji.

Širitveni kriteriji

Kriteriji so seznam zahtev, ki jih država prosilka ne more spremeniti (npr. geografski položaj), medtem ko načela sestavlja seznam stališč, s katerimi se mora država prosilka strinjati, če želi upravičiti željo po članstvu (Kochenov v Mehikić in Šabič 2008, 37).

Država prosilka mora izpolnjevati naslednje širitvene kriterije (Mehikić in Šabič 2008, 38):

1. biti mora država,
2. biti mora evropska (pri čemer se predvidoma uporablja analogija s članstvom v Svetu Evrope) in

3. izpolnjevati mora zahteve iz 6. odstavka 1. člena pogodbe o EU – svobodo, demokracijo, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter vladavina prava.

Ti trije širitveni pogoji so del zapisanega EU pravnega reda, zapisani v 49. členu PEU, ki pravi, da za članstvo v Evropski uniji lahko zaprosi vsaka evropska država, ki spoštuje načela svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravne države in si prizadeva za njihovo spodbujanje (Evropska komisija – Širitev; Pogodba o EU).

Širitvena načela

Nekoliko bolj zahtevna kot širitveni pogoji pa so širitvena načela. Le-ta temeljijo na običajnem pravu širitve in interpretaciji ustanovitvenih pogodb in njihovih dopolnitev (Kochenov v Mehikić in Šabič 2008, 39). Običajno pravo širitve je del ureditve širitve, ki ni vključeno v besedilo pogodb, ampak temelji na dosledni uporabi širitvene prakse v vseh preteklih širitvah, zato ga akterji razumejo kot obvezujoče. Za razliko od kriterijev, nobeno od širitvenih načel ni zapisano v besedilu Pogodb (Mehikić in Šabič 2008, 39). Širitvena načela so nastala v pripravah na prvo širitev leta 1973, njihova interpretacija in vsebina pa se stalno spreminjata. To je posledica institucionalnega razvoja EU ter dejstva, da v tem primeru ne gre za zapisano pravo. Ker so širitvena načela nastala na konferenci predsednikov vlad in držav članic v Haagu leta 1969, se imenujejo Haaška načela, ki določajo naslednja širitvena načela:

- (1) Širitev predstavlja priključitev nove države k obstoječi entiteti in ne oblikovanje nove skupnosti, zato države prosilke ne morejo spreminjati odločitev, ki so jih države članice sprejele pred širitvijo;
- (2) Država, ki zaprosi za članstvo, se zaveže, da bo prevzela pravni red v celoti, čeprav 237. člen Pogodbe o EGS ne določa, da prosilke ne smejo zahtevati izjem, ki veljajo za obstoječe članice;
- (3) Možna so zgolj prehodna obdobja za prevzem pravnega reda na posameznih področjih, ki pa morajo biti strogo časovno in vsebinsko omejena in ne smejo predstavljati resnih odstopanj od pogodbenega besedila in načel Skupnosti.

V pripravah na četrto širitev EU, širitev, ko se je EU povečala za 10 novih držav članic iz Vzhodne in Srednje Evrope, je bilo oblikovano novo širitveno načelo, načelo pogojevanja

članstva, ki je s širitvijo/za namen širitve v JVE podrobneje oblikovalo načelo posamične obravnave ter načelo dohitevanja. Načelo pogojevanja je nastalo v situaciji, ko se je EU pripravljala na širitev na države, ki so bile v času hladne vojne na strani vzhodnega bloka ter hkrati na države, ki so imele v času nastanka Evropske skupnosti diktatorski oziroma komunistični režim. Zato so države članice želele, da prošilke izvedejo politične in gospodarske reforme še preden postanejo članice EU (Mehikić in Šabič 2008, 41). »Načelo pogojevanja članstva pomeni, da država prošilka širitvene pogoje, ki jih je enostransko oblikovala EU, sprejme kot legitimne (se z njimi strinja) in zavezujoče že v trenutku, ko odda prošnjo za članstvo. ... Posledica tega je formalizacija spremljanja napredka države kandidatke, in sicer v okviru predpristopne strategije. Za načelo pogojevanja članstva v EU je značilno, da se začne pred obdobjem, ki je (postopkovno) definirano z 49. členom PEU, torej pred oddajo prošnje za članstvo. S tem je načelo pogojevanja oslabilo položaj držav prosilk nasproti EU, kar je vzpostavilo asimetričnost odnosov med EU na eni strani in državami prosilkami na drugi« (Mehikić in Šabič 2008, 40-41).

»Načelo pogojevanja omogoči EU, da države prošilke med seboj razvrsti v različne skupine glede na stopnjo sprejemanja legitimnosti širitvenih pogojev in njihovega izpolnjevanja in se nato z vsako skupino ločeno pogaja. Na ta način spodbuja politične, gospodarske in pravno-administrativne reforme v državah, ki želijo postati članice, in sicer glede na njihove individualne potrebe in značilnosti« (Mehikić in Šabič 2008, 41-42). Kot omenjeno zgoraj, načelo pogojevanja torej vpelje dve novi načeli, načelo diferenciacije oziroma posamične obravnave ter načelo dohitevanja. Načelo diferenciacije omogoča, da se regija kot celota hitreje integrira v EU na osnovi najnižjega skupnega imenovalca (Anastasakis v Mehikić in Šabič 2008, 42). To načelo odgovarja na individualne potrebe različnih držav za rešitev njihovih specifičnih problemov. Namreč, ko Evropska komisija identificira kritična področja pravnega reda in praks manj uspešnih držav prosilk, vložijo več napora in sredstev, da lahko država ugotovljene nepravilnosti hitreje odpravi in dohiti uspešnejše države »Načelo dohitevanja pa omogoča državam, ki zaostajajo za uspešnejšimi državami (potencialnimi) kandidatkami, da ta zaostanek nadoknadijo. S tem postanejo pogoji vključevanja privlačnejši in ne sprožijo odpora v državah, ki zaostajajo z izvajanjem zahtevanih reform.

Širitveni pogoji

Širitveni pogoji so bili prvič opredeljeni leta 1993 na sestanku Evropskega sveta, zato se imenujejo tudi Kopenhagenski širitveni pogoji, upravnemu pogoju pa je bil leta 1995 na srečanju Evropskega sveta v Madridu dodan še administrativni. Na temelju 2. odstavka 49. člena PEU so širitveni pogoji »predmet sporazuma med državami članicami in državo prosilko« (Mehikić in Šabič 2008, 43). Prvi trije širitveni pogoji, ki jih mora izpolniti država prosilka so:

Politični pogoji so edini sklop pogojev, ki so posredno vključeni v primarni pravni red EU v 49. členu PEU, s sklicevanjem na izpolnjevanje temeljnih načel, ki veljajo za države članice: svoboda, demokracija, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravne države. Prav zato, ker so ti pogoji vključeni v Pogodbo, je njihovo izpolnjevanje pogoj za kakršen koli odnos tretje države z EU, torej tudi za začetek pristopnih pogajanj in je ključnega pomena za hitrost pristopa države prosilke. Komisija izpolnjevanje političnih pogojev ocenjuje na podlagi naslednjih kriterijev:

- a) Opisa institucij, znotraj katerih mora obstajati ločitev zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti;
- b) Opisa, kako država prosilka v praksi izvaja spoštovanje civilnih pravic in političnih svoboščin;
- c) Pregleda izvajanja določil glavnih konvencij, sprejetih v okviru Sveta Evrope, ki se ukvarja z zaščito človekovih pravic;
- d) Ugotovitve glede spoštovanja pravic manjšin, pri čemer se opira na prakso, ki se je razvila v okviru Sveta Evrope, saj spoštovanje manjšinskih pravic ni bilo vključeno v besedilo PEU in
- e) Ugotovitve glede sprejetih ukrepov v boju proti korupciji. (Mehikić in Šabič 2008, 43-44).

Ekonomski pogoji so bili oblikovani v Kopenhagnu leta 1993 in niso vključeni v primarni pravni red, kot politični pogoji. EK je izpolnjevanje širitvenih pogojev ocenjevala v dveh ločenih kategorijah (Mehikić in Šabič 2008, 45):

- (1) tržno gospodarstvo: liberalizacija trga in cen, ustrezna zakonodaja, ki zagotavlja spoštovanje lastninskih pravic, konsenz glede ekonomske politike, makroekonomska stabilnost, razvit finančni sektor in odprava trgovinskih ovir ter

(2) sposobnost upreti se konkurenčnim pritiskom na evropskem trgu: ustrežna zakonodaja, ki spodbuja konkurenčnost, spodbujanje razvoja človeškega in fizičnega kapitala, vzdrževanje zadostnega števila majhnih in srednjih podjetij.

V primerjavi s političnimi pogoji so ekonomski zelo nenatančni in dopuščajo veliko mero fleksibilnosti pri ocenjevanju njihovega izpolnjevanja, razlog pa je mogoče najti v dejstvu, da njihovo izpolnjevanje ni predpogoj za začetek pristopnih pogajanj, pač pa je predvsem pomembno, da država prosilka izkazuje zmožnost njihovega izpolnjevanja v pristopnih pogajanjih (povzeto po Mehikić in Šabič 2008, 45).

Pravno-administrativni pogoji pomenijo, da mora prosilka prevzeti vse obveznosti, ki izhajajo iz članstva, kar pomeni, da mora biti sposobna prevzeti in učinkovito izvajati pravni red EU, kar mora zagotoviti z vzpostavitvijo ustrezne administrativne in sodne institucionalne strukture in sprejetjem ustreznih zakonodajnih ukrepov (Mehikić in Šabič 2008, 45-46).

Četrty sklop širitvenih pogojev, ki so bili sprejeti na srečanju v Kopenhagenu, to so *institucionalni pogoji*, pa so posebni, ker jih mora izpolniti EU, saj se nanašajo na zmožnost EU, da lahko v svoj krog sprejme nove države članice. Kot širitveni kriteriji so bili tudi institucionalni pogoji prvič eksplicitno definirani na konferenci v Haagu leta 1969. Tudi ti pogoji niso del pravnega reda EU. Njihov namen je zagotoviti, da po širitvi delovanje institucij EU in kohezija med državami članicami ne bosta ogrožena. EU ta pogoj izpolni z revizijo Pogodbe in določili v Pogodbi o pristopu, oziroma Aktu o pristopu. Najpomembnejši področji, ki zahtevata revizijo ob širitvi članstva sta predvsem institucionalna reforma EU in proračun, kjer je potrebna predvsem revizija skupne kmetijske politike ter regionalne politike, politik z največjimi proračunskimi posledicami torej. V pristopnih pogajanjih se sklenuje dogovor o prispevkih novih članic in njihovih prihodkov iz proračuna Skupnosti le do konca obstoječe finančne perspektive, pri oblikovanju naslednje finančne perspektive pa nova država članica že enakovredno sodeluje. V okviru institucionalne reforme pa je potreben dogovor o prerazporeditvi sedežev v naslednjih institucijah in organih EU: Evropski parlament, Evropsko sodišče, Računsko sodišče, Ekonomski in socialni odbor, Odbor Regij, poleg tega pa je potreben dogovor o številu komisarjev v EK ter načinu odločanja v Svetu, to je o ponderiranju glasov ter o določitvi praga za sprejem odločitve s kvalificirano večino (povzeto po

Mehikić in Šabič 2008, 46-47). Po tem je organizirana še medvladna konferenca, kjer se države članice dogovorijo o reviziji besedila Pogodbe. Medvladna konferenca po širitvi leta 1995 je bila organizirana po širitvi, ko je bila oblikovana Amsterdamska pogodba, medtem ko je bila za veliko širitev leta 2004 medvladna konferenca pred širitvijo z vnaprejšnjim oblikovanjem Pogodbe iz Nica.

Pogojevanja in postopka širitve se ne more obravnavati ločeno, saj sta posledica iste širitvene prakse, poleg tega pa širitveni postopek določa vrstni red širitvenih dogodkov ter vlogo širitvenih akterjev in zato vpliva na oblikovanje načela pogojevanje članstva (Mehikić in Šabič 2008, 37).

3 PRIBLIŽEVANJE SRBIJE EU

3.1 ZGODOVINSKI PREGLED

3.1.1 Razpad Jugoslavije – konec sanj o »Veliki Srbiji«

Konec osemdesetih let ter v začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja so se v posameznih republikah, združenih v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (v nadaljevanju SFRJ ali Jugoslavija) vse glasneje pojavljale ter leta 1990 tudi konkretnije realizirale težnje po odcepitvi iz SFRJ. Nedvomno spodbujevalni vpliv na dogodke v Jugoslaviji so imeli vzporedni dogodki propada komunističnih režimov v Vzhodni in Srednji Evropi. Leta 1990 so v posameznih zveznih republikah še potekale volitve v narodne skupščine³ in v narodno skupščino Srbije, kjer so prve večstrankarske volitve potekale decembra 1990, je z veliko, 46,1 odstotno večino zmagala Socialistična partija Srbije (Socijalistička partija Srbije). Socialistična partija Srbije je v narodni skupščini dobila tako 194 glasov od 250 možnih in nedvomno je s to potezo stranka z Slobodanom Miloševićem na čelu začrtala politično pot Srbije vsaj za naslednje desetletje. Prav tako je zmagal njihov kandidat na predsedniških volitvah leta 1990. Stranka je zagovarjala srbski nacionalizem, in prevzela nadzor nad Srbijo, vključno s Kosovom⁴, Vojvodino⁵ in Črno goro (Mehikić in Šabič 2008, 290). 27. aprila 1992 sta Srbija in Črna gora na ruševinah SFRJ oblikovali lastno državo Zvezno republiko Jugoslavijo (v nadaljevanju ZRJ) in na prvih predsedniških volitvah je zopet zmagal Slobodan Milošević in ostal na oblasti kot predsednik Srbije do volitev leta 1997. Prav tako je Socialistična partija Srbije zmagala na obeh volitvah v predstavniški dom zvezne skupščine ZRJ maja in decembra 1992, kjer je prejela 43 odstotkov glasov ter s tem 73 sedežev na prvih volitvah in 31,5 odstotkov oziroma 47 glasov na drugih volitvah istega leta. Socialistična partija Srbija, skupaj s koalicijo Jugoslovanska levica ter Nova demokracija – Gibanje za Srbijo je zmagala tudi na volitvah za predstavniški dom zvezne skupščine ZRJ leta 1996. Slika je bila podoba tudi na volitvah v narodno skupščino Srbije leta 1990, 1992, na izrednih volitvah 1993 ter 1997, kjer je vedno zmagala Socialistična partija Srbije, pri

---

³ Narodna skupščina je bila...

⁴ Muslimanska manjšina.

⁵ Madžarska manjšina.

čemer na volitvah leta 1997 zopet v koaliciji z zgoraj navedenima strankama. Volilna leta ter prehajanje oblasti med socialističnim oziroma radikalnim ter proevropskim blokom je grafično prikazana v spodnjih tabela. Tabela 3.1 prikazuje parlamentarne volitve in tabela 3.2 prikazuje predsedniške volitve ter njune rezultate.

Na podlagi analize participacije državljanov na parlamentarnih volitvah v nekdanjih jugoslovanskih republikah od prvih demokratičnih volitev leta 1990 naprej sta Krašovec in Lajh ugotovila, da je prav v Srbiji, izmed vseh nekdanjih jugoslovanskih republik, participacija državljanov na parlamentarnih volitvah najnižja. Na prvih volitvah v samostojni državi, po spremembi režima torej, za katere je pogosto značilna visoka volilna udeležba, je bila v Srbiji volilna udeležba 71,5%, pri čemer se je udeležba na vseh naslednjih volitvah postopno zmanjševala, razen šestih volitev, ko je prišlo do majhnega porasta v udeležbi glede na predhodne volitve, vendar je bila udeležba še vedno le 58,7%. Volilno telo je v Srbiji tako že od vsega začetka, torej od spremembe režima, bolj pasivno in ne kaže prevelikega zaupanja v nov politični sistem (Krašovec in Lajh v Fink-Hafner, Lajh in Krašovec 2005, 105).

Tabela 3.1: **Parlamentarne volitve v narodno skupščino Srbije ter rezultati volitev**

Leto	Stranka	Odstotek glasov	Prvo ime stranke	Predsednik vlade
1990	Socialistična partija Srbije	46,1	Slobodan Milošević	Dragutin Zelenović
	Srbsko gibanje obnove	15,8		
	Neodvisni kandidati	9,1		
1992	Socialistična partija Srbije	28,8	Slobodan Milošević	
	Srbska radikalna stranka	22,6		
	Demokratsko gibanje Srbije	16,9		
1993 - izredne	Socialistična partija Srbije	36,7	Slobodan Milošević	Mirko Marjanović
	Demokratsko gibanje Srbije	16,6		
	Srbska radikalna stranka	13,8		
	Demokratska zveza	11,6		
1997	Socialistična partija Srbije, Jugoslovanska združena levica, Nova demokracija-gibanje za Srbijo	34,2		Mirko Marjanović (odstopil po buldožerski revoluciji) – nasledil

				Milomir Minić
	Srbska radikalna stranka	28,1		
	Srbsko gibanje obnove	19,1		
2000	Demokratska opozicija Srbije	64,08		Zoran Đinđić (atentat 2003)
	Socialistična partija Srbije	13,76		
	Srbska radikalna stranka	8,59		
2003	Srbska radikalna stranka	27,7		
	Demokratska stranka Srbije	18,0		Vojislav Koštunica
	Demokratska stranka	12,6		
2007	Srbska radikalna stranka	28,6	Vojislav Šešelj	
	Demokratska stranka	22,7	Boris Tadić	
	Demokratska stranka Srbije	16,6	Vojislav Koštunica	Vojislav Koštunica
2008 - predčasne	Za evropsko Srbijo (predlagala premierja)	38,4	Boris Tadić	Mirko Cvetković
	Srbska radikalna stranka	29,5	Vojislav Šešelj	
	Demokratska stranka Srbije (vodi koalicijo)	11,62	Vojislav Koštunica	

Vir: Povzeto po Fink-Hafner, Lajh in Krašovec (2005).

Tabela 3.2: **Predsedniške volitve v Srbiji ter rezultati volitev**

Leto	Kandidat	Odstotek glasov – 1. krog	Kandidat	Odstotek glasov – 2. krog
1990	<u>Slobodan Milošević</u>	65,3		
	Vuk Drašković	16,4		
1992	<u>Slobodan Milošević</u>	53,2		
	Milan Panić	32,1		
1997 (prve volitve)	Zoran Lilić	36,7	Zoran Lilić	49,1
	Vojislav Šešelj	16,6	Vojislav Šešelj	47,9
	Vuk Drašković	13,8		
1997 (druge volitve)	Milan Milutinović	43,4	<u>Milan Milutinović</u>	56,4
	Vojislav Šešelj	33,2	Vojislav Šešelj	35,8
	Vuk Drašković	15,4		
2002 ⁶	Vojislav Koštunica	31,2	Vojislav Koštunica	66,7

⁶ Drugega kroga predsedniških volitev se je udeležilo manj kot 50 odstotkov volilnih upravičencev (45,53 odstotka), zato so bile neveljavne.

	Miroljub Labus	27,7	Miroljub Labus	31,1
	Vojislav Šešelj	22,5		
2002 ⁷ (ponovne volitve)	Vojislav Koštunica	57,5		
	Borislav Pelević	36,3		
	Vojislav Šešelj	2,6		
2003 ⁸	Tomislav Nikolić	46,9		
	Dragoljub Mićunović	35,3		
	Demokratska stranka Srbije	11,62	Vojislav Koštunica	
2004 ⁹	Tomislav Nikolić	30,1	<u>Boris Tadić</u>	53,7
	Boris Tadić	27,3	Tomislav Nikolić	45,0
2008	Tomislav Nikolić	40,0	<u>Boris Tadić</u>	50,3
	Boris Tadić	35,4	Tomislav Nikolić	48,0

Vir: Povzeto po Fink Hafner, Lajh in Krašovec (2005).

V Srbiji so stare elite razmeroma dolgo uspešno manipulirale s političnimi ustanovami in nacionalnimi čustvi in tako ohranjale oblast, saj je vse do polovice devetdesetih let na vseh volitvah samostojno ali v koaliciji z drugimi strankami zmagovala nekdanja komunistična stranka in njeni predsedniški kandidati (Fink Hafner, Lajh in Krašovec 2005, 116). Dolgotrajno ohranjanje moči te prve politične stranke je eden izmed razlogov, da je Srbija uvrščena v skupino držav t.im. »balkanski zamudniki¹⁰«, ker se je njen prehod v demokracijo zamaknil v primerjavi srednjeevropskimi novimi¹¹ in starimi¹² državami, ki so prav tako v istem časovnem obdobju prešle iz komunistično-socialističnega v demokratični politični režim (Fink Hafner, Lajh in Krašovec 2005, 130). Kako je stari eliti v Srbiji uspevalo tako dolgo ohranjati staro stanje ter preprečevati prehod v demokracijo? V okoliščinah brez razmeroma močne opozicije in brez opazne faze liberalizacije je dovolj močni stari eliti uspelo z ustavnim in volilnim inženirstvom zaustaviti prehod v demokracijo, oziroma ga zamrzniti v okviru

⁷ Tudi druge volitve leta 2002 so bile neveljavne, saj je bila udeležba nižja od 50 odstotkov (45,1 odstotkov).

⁸ Po dveh neuspešnih predsedniških volitvah je bilo spremenjeno pravilo in obvezna volilna udeležba nad 50 odstotkov samo v prvem krogu. Vendar pa je bila na volitvah leta 2003 že v prvem krogu volilna udeležba le 38,6 odstotka, zaradi česar so bile volitve spet neveljavne.

⁹ Pravilo o obvezni 50 odstotni udeležbi ukinjeno tudi za prvi krog volitev, tako da so bile te volitve, kljub nekoliko manjši udeležbi kot 50 odstotkov (47,7 v prvem in 48,7 odstotkov v drugem krogu).

¹⁰ Poleg Hrvaške in Črne gore.

¹¹ Slovenija, Češka in Slovaška.

¹² Poljska in Madžarska.

»nadzorovanega večstrankarstva«, nato pa so v specifičnih okoliščinah balkanske (op. avtorja) vojne ter visoko konfliktnih medetničnih odnosov, dosegle tudi nove elite, ki so oblast prevzele takoj po razpadu SFRJ (Fink Hafner, Lajh in Krašovec 2005, 132). K zamiku demokratičnega prehoda v Srbiji so prispevale tudi prvotne okoliščine, ki so vladale ob spremembi režima, in sicer podpovprečne, slabe socialne in ekonomske razmere, v kombinaciji z vpletenostjo v vojno, oblikovanje novih držav, pa tudi politične značilnosti, kamor sodijo predvsem ustavna izbira polpredsedniškega sistema in intenzivno volilno inženirstvo (Fink Hafner, Lajh in Krašovec 2005, 130). Vejevoda poimenuje politični režim v Srbiji v devetdesetih letih, ko si je oblast v rokah na vse načine poskušala obdržati stara elita, ki je vladala tik pred razpadom Jugoslavije *anciene regime* (Fink Hafner, Lajh in Krašovec, 2005).

Spremembe pa je prinesla zamenjava na predsedniškem mestu po predsedniških volitvah septembra 2000, ko je Vojislav Koštunica s podporo koalicije opozicijskih strank (DOS – Demokratske opozicije Srbije) premagala Miloševića. Temu je sledila t.i. buldožerska revolucija, poimenovana po vozniku buldožerja, ki je napadel stavbo RTV Srbija, ki je veljala za simbol Miloševićeve nedemokratične vladavine. Temu dogodku pa je sledil še niz dogodkov, ki so imeli za posledico padeč Miloševićevega režima, ko je bil prisiljen priznati premoč na volitvah. Decembra 2000 je na parlamentarnih volitvah, ki so potekale zaradi odstopa prejšnjega premierja zaradi buldožerske revolucije, DOS pridobila tudi večino sedežev v narodni skupščini. (povzeto po Mehikić in Šabić 2008, 291) DOS je takrat dobila visokih 64,08 odstotkov glasov ter 179 sedežev. Naslednji pomemben korak je bil podpis Beograjskega sporazuma o preoblikovanju državne zveze med Srbijo in Črno goro marca 2002. Nova ustava, ki sta jo sprejeli na podlagi temeljne ustavne reforme, in je stopila v veljavo februarja 2003, je oblikovala Državno zvezo SČG. Ustava je v 60. členu predvidela možnost odcepitve po triletnem prehodnem obdobju (Mehikić in Šabić 2008, 291-2). Črna gora je to možnost nemudoma izkoristila in 3. junija 2006 razglasila osamosvojitve, kar je posledično pomenilo, da je Srbija ostala sam v ZRJ ter da je postala naslednica Državne zveze SČG. Septembra 2006 je tako srbski parlament sprejel novo ustavo, prve parlamentarne volitve »samostojne« države pa so potekale januarja 2007. Srbija je bila zadnja in edina nekdanja jugoslovanska republika, ki je postala (spet) suverena v nasprotju s svojo voljo (Bebler 2011b, 340).

17. februarja 2008 je Kosovo enostransko razglasilo svojo neodvisnost, čemur so v

Beogradu sledile demonstracije, ki so se končale z nasilnimi izgredi ter napadi na veleposlaništva, med drugim tudi na predstavništvo EU, trgovine ter grožnjami tistim, ki bi nemara priznali Kosovo kot samostojno državo. Po predčasnih parlamentarnih volitvah, ki so potekale na začetku 2008, kot posledica nasilnih izgredov zaradi kosovskega dejanja, je bila julija 2008 oblikovana nova vlada z Mirkom Cvetkovićem na čelu, katere nedvoumna prioriteta je bila približevanje Srbije evropski(m) integraciji(am). Od takrat naprej se Srbija relativno uspešno upira priznavanju Kosova kot samostojne države. V svojih ukrepih so se sicer nekoliko umirili in si skupaj s Kosovom prizadevajo za rešitev posameznih zadev oziroma tematik, ki imajo neposredni vpliv na vsakodnevno življenje prebivalcev Kosova.

Aretacija Radovana Karadžića je bil pomemben korak Srbije kot dokaz o sodelovanju z MKSJ, vendar je EU zahtevala še nadaljnje sodelovanje ter aktivno iskanje ter aretacijo vseh obtoženih.

3.2 EVROPEIZACIJA V DRŽAVAH NA ZAHODNEM BALKANU

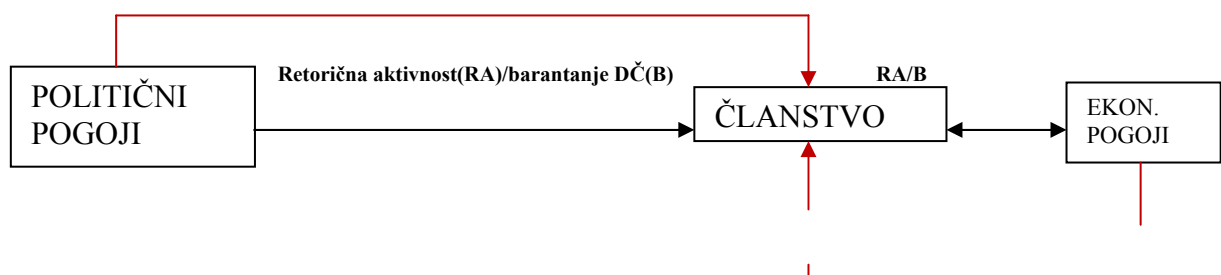
Ko govorimo o evropeizaciji, imamo v mislih predvsem politike, procese ter politične institucije, ki morajo doseči določene spremembe, pri čemer bom predvsem tu, ko se govori o državah Zahodnega Balkana, kot cilj evropeizacije navedel namen države za njeno vključitev v EU. Torej je glavni namen in končni cilj evropeizacije vstop v EU, za kar je pomembna njena širitev. Primarni cilj evropeizacije v državah zahodnega Balkana, za razliko od drugih posocialističnih držav članic EU, ni prvenstveno usmerjen v institucionalno prilagajanje ali harmonizacijo nacionalne zakonodaje z *acquis-jem*, pač pa so odprta vprašanja in prilagajanje zakonodaje primarno usmerjeni ali povezani z vojno ter njenimi posledicami za Jugovzhodno evropsko regijo, ki meji na EU (Fink-Hafner 2007, 2). »Za današnje države kandidatke je novost tudi izpolnjevanje pogojev iz mirovnih sporazumov in političnih sporazumov ter podpisi sporazumov o medsebojnem sodelovanju med potencialnimi kandidatkami (regionalno sodelovanje). EU lahko za države prosilke upravičeno vpelje daljša obdobja predpristopnega procesa in večje število vmesnih stopenj približevanja, vendar to omogoči državam članicam tudi več časa in priložnosti, da uveljavljajo svoje bilateralne interese« (Mehikić in Šabič 2008, 17-18).

Srbija ima med državami Zahodnega Balkana status države potencialne kandidatke, kar pomeni, da ji je bilo obljubljeno članstvo v EU, ko bo pripravljena oziroma da je v procesu pogojevanja članstva, kjer si prizadeva za izpolnjevanje kriterije, načel in pogojev širitve EU, z namenom pridobitve statusa kandidatke. Na Zahodnem Balkanu imajo enak status potencialne kandidatke še Albanija, BIH in Kosovo. Države Zahodnega Balkana, ki so bile uspešne v tem procesu in so že pridobile status kandidatke so Črna gora, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija in Hrvaška, pri čemer je za slednjo že določen datum vstopa v EU, s prvima dvema pa se pristopna pogajanja še niso začela (povzeto po Evropska komisija - Širitev).

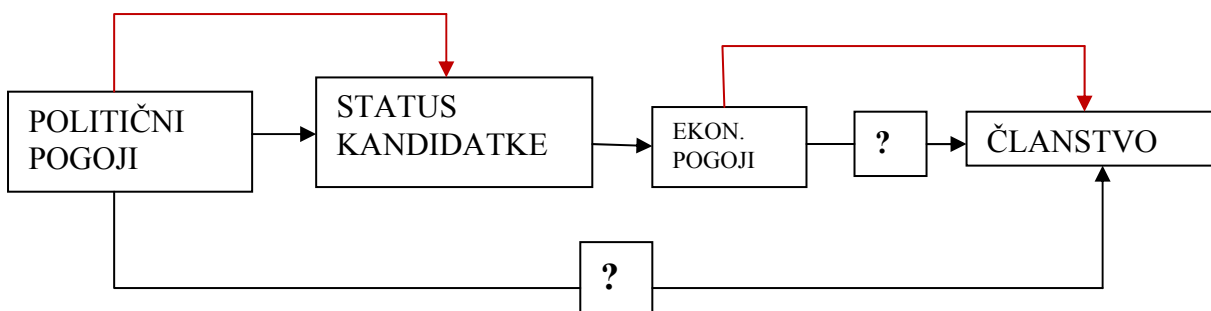
Evropska unija z vsemi državami Zahodnega Balkana sodeluje v okviru stabilizacijsko-pridružitvenega procesa, s katerim želi države Balkana postopoma približati EU. Države, ki sodelujejo v tem procesu, že imajo prost dostop do enotnega trga EU za skorajda vse svoje izvozne izdelke, za svoje reforme pa lahko pridobijo finančna sredstva EU. Najpomembnejši del tega procesa je stabilizacijsko-pridružitveni sporazum, ki pomeni pogodbeno razmerje med EU in posamezno državo Zahodnega Balkana ter opredeljuje vzajemne pravice in dolžnosti. V središču stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma je spoštovanje osnovnih demokratičnih načel in temeljev enotnega trga EU. Gospodarstva v regiji se bodo povezala z gospodarstvom EU z (1) uvedbo prostotrgovinskega območja z EU ter s tem povezanih zahtev (predpisi o konkurenci in državni pomoči, predpisi o intelektualni lastnini itd.) in prednosti (npr. pravica do ustanavljanja) ter (2) z reformami, katerih cilj je sprejem standardov EU (povzeto po Evropska komisija - Širitev).

Tabela 3.3: **Pogojevanja članstva v EU**

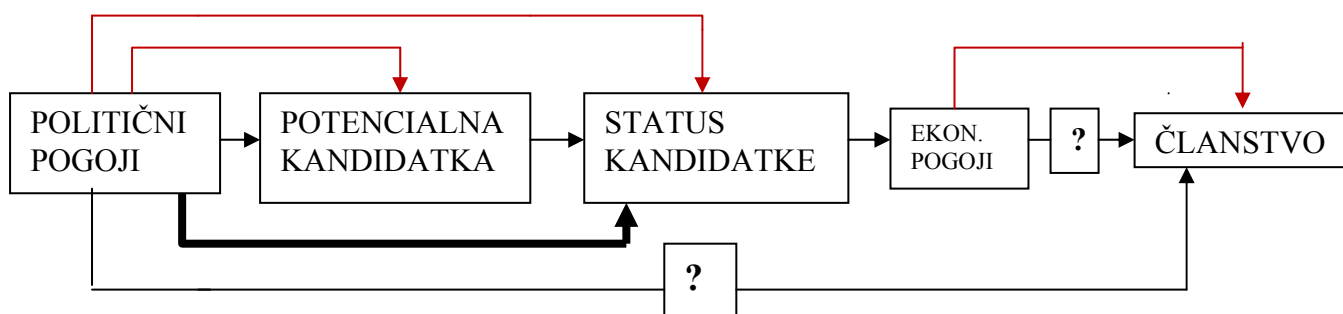
Pogojevanje članstva za države Zahodne Evrope

Pogojevanje članstva za države Vzhodne in Srednje Evrope

Pogojevanje članstva za države Jugovzhodne Evrope

Vir: Mehikić in Šabič (2008).

3.2.1 Srbija na evropski poti

Prvi korak za priključitev Srbije EU se je zgodil leta 1997, ko se je Svet ministrov oziroma Svet EU odločil vzpostaviti politične in ekonomske pogoje za razvoj bilateralnih odnosov s Srbijo. Leto 1997 je bilo v srbski politični zgodovini pomembno, saj na predsedniških volitvah tega leta ni več zmagal Milošević, zgodila pa se je buldožerska vstaja, torej končni konec Miloševićevega režima. Buldožerska vstaja je bila pomembna tudi zaradi njene vloge zunanje manifestacije konca Miloševićevega režima. Ljudje so torej konec čutili, ga doživeli ali videli. EU se je nemudoma odzvala in začela pogovore s potencialnimi kandidatkami za širitev EU. Leta 1999 je nato EK predlagala pet novih Stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov (v nadaljevanju SPS) za pet držav Jugovzhodne Evrope, med njimi tudi Srbijo. Nekaj časa po tem, že leta 2000 je Evropski svet potrdil, da so vse države potencialne kandidatke za članstvo v EU in še istega leta so bili na vrhu v Zagrebu podpisani vsi predlagani Stabilizacijsko-

pridružitveni sporazumi.

Srbija je z EU začela sodelovati leta 2001, in sicer v okviru Posvetovalne pogajalske skupine EU-ZRJ, ki se je kasneje preimenovala v Razširjen stalni dialog SČG. Naloga te skupine je bila pregled situacije v ZRJ z vidika izpolnjevanja pogojev, ki jih je morala izpolniti, preden bi EK začela s pripravo Poročila o izvedljivosti pogojev za sklenitev SPS. Delo skupine je bilo julija 2002 zaradi preoblikovanja ZRJ v Državno zvezo SČG za eno leto prekinjeno, po tem obdobju pa se je zaradi okrepitve odnosov pokazala potreba in namesto Posvetovalne pogajalske skupine EU-ZRJ je bil ustanovljen nov mehanizem sodelovanja – Razširjen stalni dialog SČG, katerega naloga je bila spremljati izvajanje priporočil EK iz Poročila o izvedljivosti pogajanj za sklenitev SPS (povzeto po Mehikić in Šabič 2008, 292).

Leta 2003, po srečanju Evropskega sveta v Tesalonikih, je bil Srbiji dodeljen status potencialne kandidatke. S tem je bila potrjena perspektiva držav Zahodnega Balkana ter hkrati potrjena uradna EU politika za Zahodni Balkan. Vendar pa se je priprava priporočil nekoliko zavlekla (zaradi zaostanka pri izvedbi Akcijskega načrta za oblikovanje enotne trgovinske politike in notranjega trga). Tako je Svet 14. junija 2004 sprejel sklep o Evropskem partnerstvu s SČG¹³, kjer so bili opredeljeni načela, prednostne naloge in pogoji Evropskega partnerstva s SČG, vključno s Kosovom. EK pa je želela pospešiti integracijo s SČG, zato je predlagala »dvtirni pristop« pogajanj za sklenitev SPS. Ta nov pristop je upošteval ustavno razdelitev pristojnosti ter predvidel sklenitev enotnega SPS, ki bi ga podpisale državna skupnost in obe republiki. Pogajanja z vsako republiko pa so potekala ločeno na področju trgovine, ekonomskih politik in ostalih politik, ki so skladno z Ustavno listino ostale v pristojnosti posameznih članic državne skupnosti (povzeto po Mehikić in Šabič 2008, 292). Leta 2004 se je tako začel stabilizacijsko-pridružitveni proces. Sklep Sveta iz leta 2004 je bil januarja 2006 razveljavljen, saj je Svet sprejel nov Sklep¹⁴, ki je upošteval spremembo statusa Kosova, ki je bil od leta 1999 na podlagi resolucije 1244 pod začasno mednarodno upravo OZN.

EK je Poročilo o izvedljivosti pogajanj za sklenitev SPS objavila aprila 2005, v katerem je podala pozitivno oceno glede pripravljenosti SČG za začetek pogajanj ter Svetu

---

¹³ 2004/520/ES

¹⁴ 2006/56/ES

predlagala, da sprejme sklep o začetku pogajanj. V Priporočilih je opredelila področja, na katerih morata republiki in državna zveza doseči napredek oziroma izvesti določene ukrepe, izvajanje katerih bo preverjala v okviru Razširjenega stalnega dialoga, znotraj katerega je nameravala ustanoviti posebne sektorske skupine. V kolikor republiki ne bi izvajali ukrepov, bi EK Svetu predlagala odložitev oziroma ustavitev pogajanj za sklenitev SPS (povzeto po Mehikić in Šabić 2008, 292-3). Leta 2005 so se tako začela pogajanja za doseg in podpis Stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma.

Na podlagi zgoraj omenjenega Sklepa Sveta iz leta 2006, je bilo dopolnjeno Evropsko partnerstvo, katerega kratkoročne prednostne naloge so bile (Mehikić in Šabić 2008, 293):

- 1) Popolno spoštovanje Ustavne listine in zagotavljanje učinkovitega delovanja državne skupnosti;
- 2) Konstruktiven pristop glede razdeljevanja pristojnosti med državno zvezo in republikama;
- 3) Stalno prizadevanje za izvajanje reform javne uprave;
- 4) Prizadevanje za izvedbo reforme sodstva, da se zagotovi njegova neodvisnost, strokovnost in učinkovitost;
- 5) Učinkovit demokratičen nadzor vojske s krepitvijo parlamentarnega nadzora in vzpostavitev preglednega finančnega upravljanja;
- 6) Polno sodelovanje z Mednarodnim kazenskim sodiščem za vojne zločine na področju Jugoslavije (MKSJ oz. angl. *ICTY – International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*);
- 7) Popolno spoštovanje resolucije Varnostnega sveta OZN (VS OZN) 1244 in okrepitev dialoga s Prištino glede rešitve statusa Kosova.

Srbija je v pogajanjih hitro napredovala, a maja 2006 so bila pogajanja zaustavljena, saj Stabilizacijsko-pridružitveni proces ni bil popolnoma neproblematičen in enostaven. Razlog zaustavitev je bil, ko je glavna tožilka MKSJ, Carla del Ponte, objavila negativno poročilo o srbskem sodelovanju z MKSJ, saj Beograd ni bil pripravljen locirati, prijeti in izročiti Ratka Mladića.

Kljub temu pa je EK v rednem letnem poročilu za leto 2006 Srbijo pohvalila, predvsem za odgovorno ravnanje po referendumu v Črni gori, s katerim je republika Črna gora

izstopila iz Državne skupnosti, na področju regionalnega sodelovanja ter za velik napredek na področju prevzema pravnega reda EU, pri čemer je poudarila tudi posamezna področja, kjer je potreben nadaljnji napredek. Prav tako je EU pohvalila izvedbo referendumu glede sprejema nove ustave, ki ga je Srbija izvedla oktobra 2006, po izstopu Črne gore (povzeto po Mehikić in Šabić 2008, 294). Evropski svet je na bruseljskem srečanju 12. in 13. decembra 2006 potrdil nadaljnjo podporo Srbiji na njeni poti k članstvu v EU ter poudaril, da se po oživitvi pogajanj za sklenitev SPS Srbija lahko hitro približala ostalim državam (Mehikić in Šabić 2008, 249).

Na podlagi jasne zaveze države, da bo sodelovala z MKSJ ter na podlagi konkretnih dejanj, so se pogajanja za sklenitev SPS s Srbijo ponovno obnovila 13. junija 2007, zaključila pa so se še istega leta, 7. oktobra 2007 s parafiranjem SPS. Na podlagi rednega letnega poročila o napredku Srbije za leto 2007, je 18. februarja 2008 Svet s Sklepom¹⁵ dopolnil obstoječe Evropsko partnerstvo, kjer je kot ključne kratkoročne prioritete opredelil:

- 1) Popolno spoštovanje obveznosti v okviru SPS;
- 2) Popolno sodelovanje z MKSJ;
- 3) Konstruktivna vključenost v pogajanja glede dokončne ureditve statusa Kosova in sodelovanje z začasno samoupravo v Prištini;
- 4) Zagotavljanje izvajanja ustave v skladu s standardi EU;
- 5) Nadaljevanje z reformo javne uprave;
- 6) Okrepitev delovanja pravosodja ter zagotavljanje njegove neodvisnosti;
- 7) Okrepitev boja proti korupciji na vseh ravneh ter razvoj celostnega sistema finančne kontrole javnih financ;
- 8) Dokončanje privatizacije ali stečajnih postopkov podjetij v državni oziroma družbeni lasti.

Del Stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma je tudi trgovinski sporazum (angl. *Interim Agreement on Trade and Trade-related issues*), podpisana pa sta bila 29. aprila 2008 v Luksemburgu. Ključna področja, ki jih pokriva trgovinski sporazum, so trgovinska liberalizacija, konkurenčnost, intelektualna lastnina, tranzitni promet in nadzor državne pomoči, glavne koristi, ki jih bo izvajanje sporazuma prineslo Srbiji, pa

---

¹⁵ 2008/213/EC

so vzpostavljane predvidljivih trgovinskih pravil, povečanje konkurenčnosti podjetij in pocenitev uvoza iz EU (Evropsko partnerstvo). Vendar pa je EU izvajanje trgovinskega dela sporazuma takoj ob podpisu v celoti zamrznila, saj je zahtevala, da Srbija v polnosti sodeluje z MKSJ, vključujoč prizadevanje za aretacijo ter privedbo vseh obtožencev (Evropska komisija; Poročilo o napredku Srbija 2008). Ministri držav članic pa so svojim nacionalnim parlamentom predložili SPS s Srbijo v ratifikacijo. Srbski parlament ga je ratificiral 9. septembra 2008.

Takoj po sprejetju Stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma pa se je začel še drug, za Srbijo in njene državljane zelo pomemben proces, in sicer postopek ukinitve viz za srbske državljane ob vstopu v EU. 1. januarja 2008 sta v veljavo stopila dva pomembna dokumenta, Visa Facilitation in Pridružitveni sporazum (angl. *Readmission Agreement*) med Srbijo in EU. To je bil zelo pomemben korak za Srbe kot posameznike v okviru procesa evropeizacije, saj je 19. decembra 2009 v veljavo stopila liberalizacija oziroma ukinitve vizuma za državljane Srbije pri njihovem vstopu v Šengensko območje.

V rednem letnem poročilu za leto 2008 o napredku Srbije je EK izpostavila podpis SPS-a ter napredek na področju liberalizacije področja viz ter odpravo viz za srbske državljane. Zaradi dogodkov v Beogradu po razglasitvi osamosvojitve Kosovo, ko so demonstracije prešle v nasilne izgrede in napade na veleposlaništva, ter odpoklica veleposlanikov iz držav, ki so priznale Kosovo, je EK v poročilu pozvala k prizadevanjem za priznanje neodvisnega statusa Kosova (Poročilo o napredku Srbija 2008). Hkrati pa je pozitivno ocenila dogajanja po predčasnih parlamentarnih volitvah ter predsedniških volitvah. Po volitvah se je povečala stabilnost vlade in doseženo je bilo večje soglasje o evropski integraciji (Širitvena strategija in glavni izzivi 2008-2009). V dokumentu Širitvena strategija ter glavni izzivi 2008-2009 (Širitvena strategija in glavni izzivi 2008-2009) je EK ocenila ter kot nadaljnje ukrepe predlagala, da mora Srbija izgraditi pozitivni napredek preko polnega sodelovanja z MKSJ ter z oprijemljivim napredkom na prioritarnih področjih, kjer so potrebne reforme (Širitvena strategija in glavni izzivi 2008-2009, 14). Komisija je v tem dokumentu tudi predvidevala, da bi državi status kandidatke lahko podelili v letu 2009, v kolikor bi bili izpolnjeni potrebni pogoji.

Srbija je 1. februarja 2009 začela enostransko izvajati trgovinski sporazum SPS-a, nato

pa se je 7. decembra 2009 tudi Svet odločil deblokirati oziroma odmrzniti izvajanje trgovinskega sporazuma. Po tem dogodku je Srbija nemudoma vložila vlogo za polnopravno članstvo v EU, in sicer 22. decembra 2009. V rednem letnem poročilu za leto 2009 o napredku Srbije je EK izpostavila, da Srbija še naprej participira v stabilizacijsko-pridružitvenem procesu, da je storila napredek pri sodelovanju s Kosovom, vendar pa si mora na tem področju še nadalje prizadevati. Sicer pa je pohvalila podporo civilnim iniciativam. EK je omenila tudi dodatna finančna sredstva, ki jih je Srbija prejela zaradi finančno-gospodarske krize. Glavni očitki torej ponovno zaradi Kosova.

V dokumentu Širitvena strategija ter glavni izzivi 2009-2010 (Širitvena strategija in glavni izzivi 2009-2010) EK ocenjuje dosežke Srbije:

- Srbija napreduje pri izpolnjevanju političnih kriterijev.
- Dodatne reforme so potrebne za uveljavitev demokracije ter vladavine prava.
- Civilni in parlamentarni nadzor na vojsko se povečuje, a potrebne so dodatne zakonodajne spremembe.
- Pravno in institucionalno ogrodje za izvajanje človekovih pravic ter zaščito manjšin obstaja, državljanske in politične pravice so široko upoštevane.
- Velik napredek je dosežen v povezavi s sodelovanjem z MKSJ, saj naj bi po besedah poročevalca, se Srbija časovno ustrezno ter v zadostni meri odziva na prošnjo po sodelovanju s sodiščem, vendar pa sta bila Ratko Mladić in Goran Hadžić še vedno na prostosti.
- Pozitivno je aktivno vključevanje Srbije v regionalnih pobudah in organizacijah.
- Napredek na področju notranjega trga.
- Spoštovanje ekonomskih kriterijev se je izboljšalo le za malenkost, zato je na tem področju potreben napredek. K temu negativnemu stanju je močno doprinesla gospodarska kriza, ki je močno prizadela Srbijo, ocenjuje EK.
- Potreba po modernizaciji nekaterih sektorskih politik ostaja.
- Napredek na področju zagotavljanja pravic, svoboščin in varnosti je napredek.

Države članice EU so se pol leta po izdaji Širitvene strategije 2009-2010, 14. junija 2010, odločile za začetek ratifikacijskega procesa Stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma. Ratifikacijski proces traja, in sicer z medsebojno komunikacijo med EK in

posameznimi državami, v tem primeru s Srbijo. Ta proces se je očitno, glede na napovedi EK v preteklosti, da naj bi Srbija status kandidatke lahko dobila že leta 2009, nekoliko zavlekel. S podpisom SPS-a, bo Srbija tako postala država kandidatka.

4 PROBLEMATIČNA VPRAŠANJA IN ODPRTE TEME

4.1 MILOŠEVIČEV REŽIM

Miloševičev režim je bil končan z buldožersko revolucijo leta 2000, kateri so sledile prve demokratične parlamentarne volitve, na podlagi katerih je na čelo vlade prišel Zoran Đinđić iz stranke Demokratična opozicija Srbije. S tem je Miloševičev režim vladal vse od razpada nekdanje SFRJ pa do leta 2000 ter imel praktično največji vpliv na proces evropeizacije v tem celotnem obdobju. Vendar pa se njegove sile niso kar razblinile čez noč po uspehu demokratičnih sil na volitvah. Kot posredno silo Miloševičevega režima lahko razumemo atentat, v katerem je bil leta 2002, 2 leti po nastopu premierske funkcije, ubit Zoran Đinđić, kar je zadalo dodaten udarec demokratičnim silam v Srbiji, ki so imele že brez tega zahtevno nalogo spopadanja s posledicami Miloševičevega režima: »uničena oziroma poražena po-avtoritarna družba, ekonomsko uničena država ter pomanjkanje volje na strani nekaterih koalicijskih partnerjev za sodelovanje z MKSJ« (Ristić 2009, 50).

Ristić poleg tega ocenjuje, da tudi EU sama ni veliko pripomogla k čim hitrejšemu koncu Miloševičevega režima, saj je v njegovem obdobju uveljavljala sankcije nad Srbijo ter s tem posledično neposredno podpirala Miloševičev načrt izolirati Srbijo, z namenom konsolidacije njegovega avtoritarnega položaja (Ristić 2009, 50). Kot je sedaj v interesu tako srbske države in oblasti, kot tudi EU uradnikom in državam članicam, da je nujna stabilnost v regiji, tako je bilo Miloševiću jasno, da bosta on in Srbija oba pridobila z destabilizacijo regije, k čemur si je prizadeval. Tudi po koncu Miloševičevega režima, po nastopu Đinđića, EU še vedno ni pokazala velikega razumevanje za težave, s katerimi se je soočala njegova vlada, pač pa se je situacija spremenila šele po njegovem atentatu, ko se je EU očitno začela zavedati izgubljene priložnosti ali pa se je le ustrašila potencialnih negativnih posledic (Ristić 2009, 50). Vendar pa je bilo očitno že prepozno, saj so ponovno na moči pridobile stranke, ki niso bile naklonjene evropski poti, na oblasti pa so od 2003 ostale vse do leta 2008, ko se je zgodil preboj Tadićeve stranke Demokratska stranka.

Odziv EU na Miloševičev režim torej verjetno ni bil najbolj primeren. Že iz opisa procesa širitve EU, ki je predviden za države Zahodnega Balkana je razvidno, kako je postopek postal veliko zahtevnejši do novih držav, ki se potegujejo za članstvo ali status kandidatke

v primerjavi s predhodnimi, še posebno pa v primerjavi med prvimi širitvami in tistimi leta 2004. Bruselj očitno ni opazil, da je njegov zahteven odnos, v kombinaciji s strogim vizumskim režimom, podprt s populizmom srbskih populističnih strank, vplival na povečano anti-evropsko vzdušje med srbsko elito kot tudi med prebivalstvom (Ristić 2009, 50). Mogoče bi bolj zaupljiv ter podporno-razumevajoč odnos EU do Srbije, ki se je že interno spopadala z mnogimi izzivi, prinesel hitrejši napredek Srbije na njeni evropski poti. Miloševićev režim sicer ni več aktualna tema, a njegovi vplivi so nedvomno še danes močno prisotni v srbski družbenem, političnem ali gospodarskem življenju.

4.2 SODELOVANJE Z MEDNARODNIM KAZENSKIM SODIŠČEM ZA VOJNE ZLOČINE NA PODROČJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE (MKSJ)

Ustanovitev MKSJ

Vojno dogajanje v nekdanji SFRJ je poskušal umiriti Varnostni svet OZN, ki je poskušal z resolucijami umiriti spopade. Imenovanje skupine izvedencev s strani generalnega sekretarja ZN za zbiranje dokazov o hudih kršitvah mednarodnega prava v času vojne se šteje za prvi korak k ustanovitvi MKSJ. Na podlagi ugotovitve te skupine, je VS ZN leta 1993 sprejel Resolucijo št. 808, ki je objavila namero o ustanovitvi mednarodnega kazenskega sodišča, katero naj bi kaznovalo ljudi, ki so odgovorni za resne kršitve človekovih pravic na območju nekdanje SFRJ od leta 1991 dalje, ko je prišlo do razpada federativne republike. Namreč ker nobeden od drugih nevojaških ali vojaških ukrepov VS ZN ni deloval, se je le-ta odločil za izredno sredstvo, to je uporaba mednarodnega kazenskega prava, ukrepanja v primeru kršenja mednarodnega miru in varnosti (povzeto po Balažič 2009, 11). Uporaba prava za zagotovitev miru je gotovo ena najpomembnejših novosti, ki jih je prinesla ustanovitev MKSJ (Balažič 2009, 18).

VS je tako z Resolucijo št. 827 z dne 25. maja 1993 ustanovil Mednarodno sodišče za področje nekdanje Jugoslavije. Eden izmed temeljnih razlogov, ki so botrovali ustanovitvi MKSJ, je dejstvo, da sodni sistemi v nekdanji Jugoslaviji niso bili sposobni ali pripravljeni preiskovati in sodno preganjati najbolj odgovorne za vojne zločine (Balažič 2009, 18). Prvotno naj bi sodišče delovalo 15 let, saj naj bi v tem obdobju na obravnavo privedlo vse

predvidene obtožence. Vendar pa je bilo zaradi različnih časovnih zaostankov njegovo delovanje podaljšano. V dosedanjem delovanju je sodišče obsodilo že 161 oseb, trenutno pa poteka 35 postopkov, med katerimi je najpomembnejši postopek proti Ratku Mladiću. Druga dva izmed treh najpomembnejših postopkov proti Srbom sta bila procesa proti Slobodanu Miloševiću ter Radovanu Karadžiću (MKSJ).

MKSJ je že od 2001 naprej predlagalo ustanovitev posebnih lokalnih jurisdikcij v državah nekdanje Jugoslavije, katere bi prevzele pregone ter nadaljnja sojenja manj pomembnih obtožencev. Po posredovanju V ZN in ob pomoči ZDA in Evrope, so leta 2003 v Beogradu in leta 2005 v Sarajevu odprli posebni ustanovi za sojenje zločincem balkanske vojne (Hartmann 2008, 240-241 v Balažič 2009, 19). Te lokalne jurisdikcije naj bi po prenehanju mandata MKSJ prevzele njegove procese.

Slobodan Milošević

S tako imenovanim Miloševićevim režimom Slobodan predstavlja simbol srbske jugoslovanske, vojne politike, hkrati pa je bil ključna oseba v Srbiji, saj je bil glavni in prvi voditelj, ki je odločal tako o internih zadevah Srbije, ter o zunanjih kot glavna oseba v mednarodnih odnosih. Bil je predsednik Republike Srbije ter ZRJ med leti 1989 in 2000, pole tega pa je bil tudi predsednik Socialistične partije Srbije, ki je sestavljala koalicijo v narodni skupščini Republike Srbije od 1990 do 2000.

Zaradi tajne policije je dolgo veljal za »nedotakljivega«, saj tožilstvo MKSJ ni smelo izdati obtožnice zoper njega, ker naj bi to oviralo proces mednarodnih pogajanj. Tožilstvo je navkljub mednarodnemu pritisku izdalo prvo obtožnico zoper Miloševića maja 1999, in sicer za zločine, storjene na Kosovu (Balažič 2009, 24). Slobodan je bil hitro po tem, ko je izgubil volitve in je predsednik postal Zoran Đinđić, v Beogradu aretiran, leta 2001. Proti njemu so bile vložene 3 obtožnice za zločine storjene na Kosovu, na Hrvaškem in v BiH, skupna obtožnica pa je bila sestavljena iz 66 točk, pri čemer ga je bremenila vojnih zločinov, zločinov proti človeštvu ter genocida (Balažič 2009, 24). Proces se je začel 12. februarja 2001 ter se predčasno zaključil zaradi Miloševićeve smrti 11. marca 2006, zaradi česar ni prišlo do razsodbe.

Za evropsko pot Srbije je bilo predvsem pomembno, da je bila Srbija pripravljena izročiti

Miloševića, kar seveda ni bila pripravljena storiti, dokler je bil on sam predsednik.

Radovan Karadžić

Karadžić je leta 1992 postal prvi predsednik bosanskih Srbov, ki jih je združil v Republiki srbski, njegov cilj pa je bil združiti srbsko skupnost in zagovarjati njene interese (Balažič 2009, 26). Karadžić je relevanten za Srbijo, ker so ga julija 2008, po drugem srbskem preobratu, usmerjenem v Evropo oziroma EU, aretirali prav pripadniki srbske varnostne službe. Čas aretacije da slediti, da je srbska oblast natančno vedela, kje se Karadžić nahaja in šele ko je bila na oblasti politična opcija, ki je bila odločena in zavezana evropski poti, je bil Karadžić aretiran in priveden v haaške zapore.

Prva obtožnica zanj je bila izdana leta 1995, po podpisu Daytonskega sporazuma, in sicer za vojne zločine v BiH, v obdobju, ko je bil še predsednik Republike Srbske. Po obtožnici je bil leta 1996 prisiljen odstopiti kot predsednik, nato pa se je umaknil v ilegalo ter bil na begu vse do 2008, ko je bil aretiran. V še vedno trajajočem procesu, ki je zaradi svoje obsežnosti kompliciran in dolgotrajen, je v dveh točkah obsojen genocida, v petih zločinov proti človeštvu ter v štirih kršitev vojnega prava. Glede na obtožnice mu lahko grozi najvišja kazen, dosmrtni zapor (MKSJ, Radovan Karadžić – podatki o procesu).

Ratko Mladić

Mladić je enako bosanski Srb, bil pa je vojaški poveljnik vojske Republike Srbske v času bosanske vojne med letoma 1992 in 1995. Njegova aretacija je zopet pomembna, ker so za njo »zaslužni« Srbi. Intenzivno so ga začeli iskati leta 2010, ko je bila za kakršnekoli informacije o njem razpisana denarna nagrada v vrednosti 1,3 milijone dolarjev, aretacija pa jim je nato uspela 26. maja 2011 v Vojvodini, kjer se je nahajal, nakar so ga srbske oblasti 31. maja 2011 predali v Haag. Njegovo sojenje se je tako nedavno začelo, 3. Junija 2011. Njegova obtožnica ga bremeni genocida, vojnih zločinov ter zločinov proti človeštvu.

Sodelovanje z MKSJ je ključen element evropeizacije Srbije, ki je narekoval pot ter hitrost srbskega približevanja EU. Dokler Srbija ni sodelovala s sodiščem, EK ni pripravila Priporočil, prav tako je bil zaradi nesodelovanja zamrznjen pridružitveni proces in SPS je bil podpisan šele leta 2008, po tem, ko se je Srbija aktivno vključila ter MKSJ-u predala

Radovana Karadžića. Verjetno ni naključje, da je bil »odkrit« v letu, ko je v Srbiji prevzela oblast pro-evropska politika. S predajo teh treh ključnih vojnih zločincev srbskega porekla, je Srbija uspešno izpolnila ključni del naloge sodelovanja z MKSJ.

4.3 STATUS KOSOVA

Kosovo je bilo leta 1999 z odločitvijo OZN-a opredeljen kot mednarodni protektorat ter je bil s tem še eno področje, ki je postalo »samostojna« država, ki je nekoč sestavljala celotno SFRJ. Osamosvojitve Kosova pa je za Srbijo še pomembnejša zato, ker gre za odcepitev iz preostanka SFRJ, kjer je ostala tudi Srbija, to je iz Državne zveze SČG, pri čemer je Kosovo kot pokrajina spadalo v Republiko Srbijo.

Pomen Kososva za Srbijo sega v srednji vek, ko je Kosovo postalo center srbskega cesarstva. Za namen tega diplomskega dela, nas zanima predvsem zgodovina po razpadu nekdanje SFRJ, zato se bom osredotočil nanjo. Kosovo je imelo v SFRJ status avtonomne province, kar ji je dajalo skoraj enake pravice kot republikam (CIA World Fact Book). Večinsko prebivalstvo Kosova so Albanci, ki predstavljajo približno 80 odstotkov prebivalstva. Druga največja etnična skupina so albanski Srbi, ki skupaj z drugimi skupinami, kot so Bošnjaki, Gorani, Romi, Turki, Aškali in Egipčani pa predstavljajo okoli 10 odstotkov prebivalstva (CIA World Fact Book). Zaradi močne prevlade Albancev, »nad katerimi je srbska oblast izvajala hude kršitve človekovih pravic« (Bebler 2011a), je v osemdesetih letih narasel albanski nacionalizem in povečala so se prizadevanja in zahteve prebivalstva po neodvisnosti Kosova, kot se je to dogajalo tudi v drugih republikah nekdanje SFRJ. Z Miloševićevim prihodom na oblast je-ta v politični namen izkoristil pričevanja o mučenju ali slabem ravnanju s kosovskimi Srbi ter na ta način pridobil njihove glasove. Prav tako je leta 1989 vzpostavil novo ustavo, s katero je razveljavil status Kosova kot avtonomne pokrajine. Albanski Srbi so na to odgovorili z organizacijo referendumu leta 1991, s katerim so izglasovali in razglasili neodvisnost Kosova. Neuradni voditelj kosovske vlade, Ibrahim Rugova, je s pasivno rezistenco poskušal pridobiti mednarodno pomoč in priznanje pri nameri in poizkusu Kosova pri osamosvojitvi. Vendar pa kosovski Albanci niso bili zadovoljni z Rugovim pasivnim pristopom, zato so ustanovili Kosovsko osvobodilno fronto (Kosovo Liberation Army) s katero so leta 1998 izvedli upor. Nanj je

odgovoril Milošević ter s srbsko vojaško policijo ter s paravojaškimi silami izvedel brutalni kontraodpor, ki je rezultiral v masakru ter množičnem čiščenju etničnih Albancev. Poleg tega je moralo približno 800.000 Albancev zapustiti svoje domove. Ker je namera mednarodne skupnosti po mediaciji v konfliktu propadla in je Milošević zvrnil predlagano pogoditev, je marca 1999 sledila tri mesečna NATOva vojaška operacija, ki je prisilila Srbijo, da je umaknila svoje vojaške in policijske sile iz Kosova. Mednarodna skupnost si je še naprej prizadevala za rešitev kompleksne in težke situacije, tako da je Varnostni svet Združenih narodov leta 1999 sprejel Resolucijo 1244, s katero je Kosovo umestil pod začasno administracijo *UN Interim Administration Mission in Kosovo* (UNMIK), z odložitvijo dokončne odločitve o statusu Kosova za prihodnost. Ta proces določitve statusa Kosova, ki so ga vodili ZN, se je ponovno nadaljeval leta 2005, a kljub pogajanjem leta 2006 in 2007 Beograd in Priština nista sklenila dogovora. Tako se je Priština enostransko odločila in 17. februarja 2008 je kosovski parlament razglasil neodvisnost Kosova, pri čemer ga je do danes priznalo že preko 70 držav, pridružil pa se je tudi že Svetovni banki ter Mednarodnemu monetarnemu skladu (CIA World Fact Book).

Iz opisa zgodovinskih dogodkov je razvidno, zakaj je imela Srbija s svojo evropsko potjo, kar se tiče kosovskega vprašanja, takšne probleme, poleg tega pa je to vprašanje še vedno verjetno kar najbolj pereče vprašanje izpolnjevana političnih pogojev za pridobitev statusa države kandidatke. Še leta 2006 je bila Srbija namreč agresor in je izvedla nasilno vojaško-policijsko akcijo nad večinskim prebivalstvom Kosova. V okviru »mirnih« pogajanj, ki so potekala 2006 in 2007 obe strani nista uspeli skleniti miroljubnega dogovora, ki bi bilo v zadovoljstvu obema stranema.

Po neuspehu na pogajanjih ter po razglasitvi kosovske neodvisnosti se je Srbija odločila in namerila iskati pravico preko pravne poti, ter je Meddržavno sodišče v Hagu¹⁶ (*International Court of Justice*, ali krajše v nadaljevanju ICJ) zaprosila za svetovalno mnenje o legalnosti razglasitve kosovske samostojnosti s stališča mednarodnega prava. Sodišče je julija 2010 podalo mnenje, da kosovska deklaracija o neodvisnosti ni kršila splošnih principov mednarodnega prava. Nedvomno pa je bila odločitev sodišča oblikovana upoštevajoč posebnosti kosovske unikatne zgodovine ter okoliščin, v katerih se

---

¹⁶ ICJ ali Meddržavno sodišče v Hagu je osrednji sodni organ Združenih narodov za odločanje v skladu z mednarodnim pravom., ki se je glede na pravila, po katerih deluje ter glede na njegove pristojnosti uveljavilo kot »svetovno sodišče«. Sodišče je odprto za reševanje sporov med državami, ki sprejmejo njegovo pristojnost. (Meddržavno sodišče v Haagu)

nahaja (CIA World Fact Book).

Tudi leta 2008, po razglasitvi neodvisnosti Kosova 17. februarja je Srbija reagirala, tako kot že preteklosti, neprimerno in nevredno evropske poti. V Republiki Srbiji je prišlo do masovnih protestov proti samostojnosti Kosova, zahtevala se je uvedba ponovne suverenosti Srbije nad Kosovom, skratka prišlo je do pravega političnega potresa, ki je imel za posledico odstop vlade ter razpis predčasnih parlamentarnih volitev (Bebler 2011a). 21. februarja 2008 se bomo spominjali po zažganih ambasadah (predvsem ameriška in hrvaška, poleg teh dveh pa tudi druge, prav tako slovenska), uničenih trgovinah ter prostorih Liberalne demokratične stranke, in po grožnjah vseh, ki so priznali kosovsko realnost (Biserko 2009, 77). Na predčasnih parlamentarnih volitvah je zmagal Vojislav Koštunica.

Iz izjav visokih političnih predstavnikov Srbije je bilo razvidno, da je razglasitev samostojnosti Kosova za Srbijo zelo boleča ter z nacionalnimi čustvi obarvana tematika. Takratni predsednik Boris Tadić je 28. februarja izjavil, da je Kosovo zibelka prve srbske države. Enako je javno izrekel tudi srbski patriarh Irinej (B92 2011). Predsednik vlade Vojislav Koštunica pa je v srbskem parlamentu dejal: »Kosovo je zmeraj bilo in zmeraj bo srbsko. Kosovo pripada srbskemu narodu (prevod avtorja)« (Bebler 2011a). Te izjave, poleg drugih na to temo, kažejo na nacionalizem in populizem, ki se širi s strani visokih političnih in verskih predstavnikov v Srbiji.

Bebler je dokazal, da ne drži nobena izmed zgornjih dveh trditev; V vseh devetnajstih stoletjih so Kosovu vladali srbski župani, kralji ali carji približno dve stoletji in pol, to je od 1216 do 1459, vendar pa takrat Kosovo ni bilo politično središče takratne srednjeveške srbske države (Bebler 2011a). V vseh preostalih letih oziroma stoletjih pa je imelo Kosovo druge voditelje. Po njenem koncu je sledila 450-letna otomanska vladavina na Kosovu, po tem pa niti kneževina niti kraljevina Srbija ni imela Kosova znotraj svojih teritorialnih mej (razen dve leti) (Bebler 2011a). Zgodovina torej nazorno kaže, da Kosovo vsekakor ni bilo vedno srbsko, pač pa je bilo srbsko manjši čas, pri čemer ni nikoli igralno pomembno središče srbskega političnega, gospodarskega ali družbenega življenja.

Bebler prav tako negira trditev, da Kosovo pripada srbskemu narodu, pri čemer se ta trditev

nanaša na etnično sestavo prebivalcev Kosova. Sedanja etnična sestava govori v prid Albancev, katerih naj bi bilo na Kosovu med 90 in 95 odstotkov. Protiargument bi lahko bilo relativno množično izseljevanje Srbov, ki so se izselili iz Kosova, pri čemer je bilo predvidoma največje izseljevanje leta 1690, ko je predvidoma odšlo 100.000 Srbov. Vendar pa bi bilo v tem primeru potrebno upoštevati tudi mnogo kosovskih Albancev, ki so se izselili v Turčijo ter v mnoge EU države, kjer živijo danes. V prid večjemu številu Albancev je tudi njihova zelo visoka rodnost ter s tem povezane velike družine (Bebler 2011a).

Albanci so po veroizpovedi Muslimani in zaradi njihove prevlade je tudi večinska veroizpoved na Kosovu Islam. Tudi z vidika veroizpovedi se kaže močan otomanski vpliv. Srbski vpliv se prav tako kaže, in sicer predvsem s pravoslavnimi cerkvami in samostani, ki so bili zgrajeni po ozemlju Kosova, vendar je srbsko prebivalstvo, ki je po veroizpovedi pravoslavno, kot že omenjeno, v manjšini. Za mnoge od teh cerkva in samostanov skrbijo kosovski Albanci. Nekateri kosovski Srbi pa so se spreobrili v muslimansko vero.

Kosovo je bilo leta 1999 z odločitvijo OZN-a opredeljen kot mednarodni protektorat ter je bil s tem še eno področje, ki je postalo »samostojna« država, ki je nekoč sestavljala celotno SFRJ. Osamosvojitve Kosova pa je za Srbijo še pomembnejša zato, ker gre za odcepitev iz preostanka SFRJ, kjer je ostala tudi Srbija, to je iz Državne zveze SČG, pri čemer je Kosovo kot pokrajina spadalo v Republiko Srbijo.

Nadaljnje priložnosti

Altmann meni, da ko bo Srbija rešila »manj zahtevno« vprašanje MKSJ ter pridobila status države kandidatke ter bo možnost o njenem članstvu v EU postala dejanska resničnost, se bo morala EU odločiti, ali je pripravljena oziroma ali si želi v svoj krog sprejeti drugi »ciperski« problem (Altmann 2009, 74). V kolikor bi se to zgodilo in bi Srbija postala država članica, bi bili verjetno nadalje blokirani vsi koraki ali ukrepi EU, v povezavi s Kosovom, ki zahtevajo soglasje vseh članic, kamor sodi tudi vstop Kosova v EU, saj je verjetno pričakovati, da jih Srbija ne bi podprla.

Kosovo danes predstavlja problem svetovne, evropske, regionalne in nenazadnje ali najprej tudi lokalne razsežnosti. Z vstopom Srbije v EU, bi ena izmed dveh »sprtih« strani

neprimerljivo pridobila na pogajalski oziroma politični moči. In ker srbske oblasti še vedno trdijo, da ne bodo pravno priznale Kosova, ocenjujem, da je lahko vstop Srbije v EU lahko še zelo oddaljen cilj. Pozitivni koraki se sicer dogajajo, kot je na primer nedavni dogovor o carinskih pečatih in katastru, s čimer bo Srbija priznala srbsko carino. S tem bo umaknjen tudi trgovinski embargo med državama. A ob tem Srbija poudarja, da ne bo nikoli pravno priznala Kosova kot samostojne države.

Altman tako razmišlja o možnostih rešitve tega vprašanja, glede na to, da za Prištino ni sprejemljiva nikakršna oblika avtonomije Kosova, pač pa le neodvisnost. V tem smislu se sprašuje, če ne bi bila smiselna vzpostavitev državne skupnosti Srbije in Kosova, kot je bilo to vzpostavljeno v Državni skupnosti Srbije in Črne gore, kjer je bilo triletno obdobje določen kot obdobje «priprav» za samostojno pot Črne gore. Srbski politiki pa bi imeli tako čas sprijazniti se z dejstvom, da je Kosovo zanje izgubljeno (povzeto po Altmann 2009, 75-76).

Eno izmed osnovnih vodil EU za širitev na države Zahodnega Balkana je stabilnost v regiji in jasno je, da ta stabilnost ne bo dosežena, v kolikor bo obstajalo nerešeno srbsko-kosovsko vprašanje. Očitno je, da se regionalnega pomena konflikta močno zavedajo, zaradi česar predsednik Tadić svari, da ni primerno, da se Srbiji postavi ultimat med vstopom v EU ter priznanjem Kosova (RTV SLO MMC).

5 SKLEP

V diplomski nalogi sta se prepletla dva postopka oziroma procesa, evropeizacija in pridobivanje pogojev za članstvo v EU, kar je ravno nasprotno od tega, kar kot definicijo za evropeizacijo opredeljuje Grabbejeva, ki meni, da evropeizacija ni teorija politike širitve EU. V delu je bila takoj po definiciji evropeizacije obravnavana širitvena politika EU ter natančneje pogojevanje članstva, ki je predkorak, preden država pridobi status kandidatke, s čimer se začne širitveni postopek. Opazovalcu se nedvomno zdi, da je vprašanje vstopa v EU eno izmed ključnih aktualnih političnih vprašanj v Srbiji ter ključni cilj in element evropeizacije. Vendar pa menim, da ima vprašanje vstopa v EU predvsem velik simbolni pomen, tako za vse državljane Srbije, ki podpirajo vstop v EU kot tudi za vse politike, uradnike in druge iz EU držav, ki so na kakršenkoli način vpleteni v proces evropeizacije v Srbiji. Proces evropeizacije v Srbiji namreč je širši kot proces izpolnjevanja pogojev za pridobitev status kandidatke (in kasneje članice), kot ga opredeljujejo tudi različni avtorji, ter se nedvomno kaže v vseh področjih opredeljenih področjih evropeizacije; v javnih politikah, v politiki kot procesih ter v spreminjanju ustanov političnega sistema. Vendar pa je vstop toliko bolj izpostavljen, ker mora Srbija za pridobitev statusa kandidatke izpolnjevati veliko zahtevnejše kriterije, kot so jih morale izpolnjevati države v prvem, drugem in tretjem valu širitev, ki so morale izpolnjevati le politične pogoje, s čimer so direktno postale članice EU. Poleg tega pa Srbija kot država, ki se poteguje za članstvo, še nima možnosti, za razliko od članic, da se ji odvzame katero izmed obveznosti, ki jih države morajo izpolnjevati glede na EU pravni red. Zato se seveda pojavlja vprašanje, zakaj je Srbija pripravljena izpolnjevati tako zahtevne, predvsem pa neprimerljivo zahtevnejše pogoje kot predhodne države. Ter postavlja se vprašanje, koliko časa bo Srbija čakala na vstop v EU. Se ji bo ponovila turška zgodba?

Izhajajoč iz teh vprašanj sklepam, da je vstop Srbije v EU oziroma pridobitev statusa kandidatke tako zelo pomembno, ker bo s tem tudi na simbolni ravni potrjeno, da država uspešno izpolnjuje širitvene kriterije, predvsem določila, zapisana v 6. odstavku prvega člena Pogodbe o EU; da je država demokratično urejena, v njej vlada svoboda, človekove pravice in temeljne svoboščine ter vladavina prava so spoštovani.

Če pogledamo glavna vprašanja, zaradi katerih prihaja do zaostankov ter prekinitev pogajalskega procesa za pridobitev statusa kandidatke, so to teme, z močnim nacionalističnim nabojem. Milošević je svojo politiko gradil na nacionalizmu ter si s tem zagotavljal močno podporo. Po koncu njegovega režima pa sta bili glavni probeamatiki z vidika EU, sodelovanje z Mednarodnim kazenskim sodiščem za področje nekdanje Jugoslavije, kateremu je morala Srbija predati posamezne obtožence za vojne zločine, med katerimi so nekateri nekdanji visoki politični predstavniki, vključno z najmočnejšo figuro po-jugoslovanske Srbije, Slobodanom Miloševićem. Nekdanji heroji čez noč postanejo vojni zločinci in zahteva po takšnemu vrednostnemu preobratu je nedvomno še dodatno spodbudila nacionalistična čustva. V delu je navedenih več avtorjev, ki tudi sami trdijo, kako velik pomen je imel nacionalizem v Srbiji v letih med 1989 in 2008. Na podlagi obravnavanih najbolj problematičnih tem, ki onemogočajo Srbiji hitrejši napredek, pa tudi sam potrjujem tezo, da je nacionalizem izjemno močna ovira pri izpolnitvi pogojev, ki jih postavlja EU, za hitrejšo približevanje vstopu. Vladajoče elite so (bile) tiste, ki so same spodbujale oziroma spodbujajo nacionalizem, pri čemer je ljudstvo tisto, ki je na volitvah, še dolgo po koncu Jugoslavije in prehodu v demokracijo, podpiralo Socialistično partijo Srbije ter s tem zelo nacionalističnega politika Miloševića oziroma njegov režim.

Morda še bolj kot sodelovanje z MKSJ na visoko stopnjo nacionalizma kaže kosovsko vprašanje. Ko so se želje in zahteve avtonomne pokrajine Kosovo materializirale, je bil odziv s strani ljudstva neverjetno ogorčen in nasilen, politiki pa so se posluževali nacionalističnih izjav o tem, kako je Kosovo srbsko, kako je »Kosovo zibelka Srbije«, ipd. V delu dokazujem, da ta trditev ni popolnoma resnična, kar kaže na to, kako politični voditelji sami ustvarjajo javno mnenje, ki ne podpira osamosvojitve Kosova. Vendarle, kljub temu, da si je srbsko ljudstvo na volitvah izbralo evropsko pot, po kateri sedaj relativno uspešno hodi vladajoča politična garnitura, se le ta ne more sprijazniti z dejstvom, da bi Kosovo postalo neodvisna republika. Le to vprašanje je za prihodnost Srbije v okviru EU izjemno pomembno. Prav zaradi simbolne pomembnosti tega vprašanja, bodo nadaljnja pogajanja za vstop v EU, po rešitvi kosovskega vprašanja veliko enostavnejša. Postavlja pa se vprašanje, koliko časa se bo reševalo kosovsko vprašanje oziroma koliko časa Srbija ima za reševanje tega vprašanja.

6 LITERATURA

Alendar, Branislava. 2001. *Proširenje Evropske unije na Istok Evrope*. Beograd: Centar za antiratnu akciju.

Altmann, Franz-Lothar. 2009. Serbia's EU Membership and the Kosovo Issue. V *Serbia Matters: Domestic reforms and European Integration*, ur. Wolfgang Petritsch, Goran Svilanović in Christophe Solioz, 11-21. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

B-92. 2011. *Kosovo je naša kolevka*. Dostopno prek: http://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=456783 (10. avgust 2011).

Balažič, Jana. 2009. *Zapuščina Mednarodnega kazenskega sodišča za področje bivše Jugoslavije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bebler, Anton. 2011a. *Srbiji bi dobro došao De Gaulle*. Dostopno prek: <http://www.h-alter.org/vijesti/europa-regija/srbiji-bi-dobro-dosao-de-gaulle> (15. junij 2011).

--- 2011b. Kosovo kot mednarodni problem. *Teorija in praksa* (2): 335-349.

Biserko, Sonja. 2009. Serbia's European Potential Crumbles. V *Serbia Matters: Domestic reforms and European Integration*, ur. Wolfgang Petritsch, Goran Svilanović in Christophe Solioz, 11-21. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

CIA World Fact Book. 2011. *Srbija*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> (24. avgust 2011).

Evropska komisija. 2007a. *Stabilization and Association Agreement between the European Communities and their member states of the one part, and the Republic of Serbia, of the other part*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/key_document/saa_en.pdf (20. avgust 2011).

--- 2007b. *Interim agreement on Trade and Trade-related Matters Between the European Community of one part and the Republic of Serbia of the other part*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/key_document/interim_agreement_trade_en.pdf (20. julij 2011).

--- 2008a. *Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/strategy_paper_incl_country_conclu_en.pdf (20. julij 2011).

--- 2008b. *European Partnership with Serbia including Kosovo*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:080:0046:01:EN:HTML>.

--- 2009a. *Serbia 2009 progress report*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/sr_rapport_2009_en.pdf (5. avgust 2011).

--- 2009b. *Enlargement Strategy and Main Challenges 2009-2010*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/strategy_paper_2009_en.pdf (5. avgust 2011).

--- 2010a. *Serbia 2010 progress report*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/sr_rapport_2010_en.pdf (12. avgust 2011).

--- 2010b. *Pogoji za članstvo*. Dostopno na http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/conditions-for-enlargement/index_sl.htm (20. junij 2011).

--- 2010c. *Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_en.pdf (10. avgust 2011).

Fink Hafner, Danica, Damjan Lajh in Alenka Krašovec. 2005. *Politika na območju nekdanje Jugoslavije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fink Hafner, Danica in Damjan Lajh. 2005. *Proces evropeizacije in prilagajanje političnih ustanov na nacionalni ravni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fink Hafner, Danica. 2007. *Why europeanization moves at different paces: The cases of Croatia, Serbia and Montenegro*. Dostopno prek: <http://www.essex.ac.uk/error/404.aspx?aspxerrorpath=/ecpr/error/404.aspx> (10. maj 2011).

Mehikić, Mojca in Zlatko Šabič. 2008. *Pogojevanje članstva v Evropski uniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

MKSJ. 2010. *Report of the International Tribunal for the Former Yugoslavia* Dostopno prek: <http://www.icty.org/> (21. avgust 2011).

--- 2011. *Radovan Karadžić – podatki o procesu*. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/en/cis_karadzic_en.pdf (29. avgust 2011).

Petritsch, Wolfgang, Goran Svilanović in Christophe Solioz. 2009. *Why Serbia Matters. Serbia Matters: Domestic reforms and European Integration*, ur. Wolfgang Petritsch, Goran Svilanović in Christophe Solioz, 11-21. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Pogodba o Evropski uniji. 1992. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2010:083:SOM:SL:HTML> (10. avgust 2011).

Radaelli, Claudio M. 2003. *The Europeanization of Public Policy. V The Politics of the Europeanization*, ur. Kevin Featherstone in Claudio M. Radaelli, 27-56. New York: Oxford University Press.

Ristić, Irena. 2009. *Stuck Between a Rock and a Hard Place: Serbia's EU Integration Process. V Serbia Matters: Domestic reforms and European Integration*, ur. Wolfgang Petritsch, Goran Svilanović in Christophe Solioz, 11-21. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

RTV SLO MMC. 2011. *Merklova: Prihodnost Srbije je v EU-ju*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/evropska-unija/merklova-prihodnost-srbije-je-v-eu-ju/264642> (30. avgust 2011).

Sotirovic, Vladislav. 2009. *The 1990 Multiparty Elections in Serbia*. Dostopno prek: http://www.mruni.eu/mru_en_dokumentai/tp/is0803/Sotirovic%20printed%20version%20Multiparty%20elections%20in%20Serbia%201990.pdf (9. avgust 2011).

Vlada Republike Slovenije. 2010. *Pojmovnik*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/si/teme_in_projekti/arbitrazni_sporazum/pojmovnik/ (25. avgust 2011).